vi mänskor

Nr 1 1985
Pris 25 kr
befriad från moms

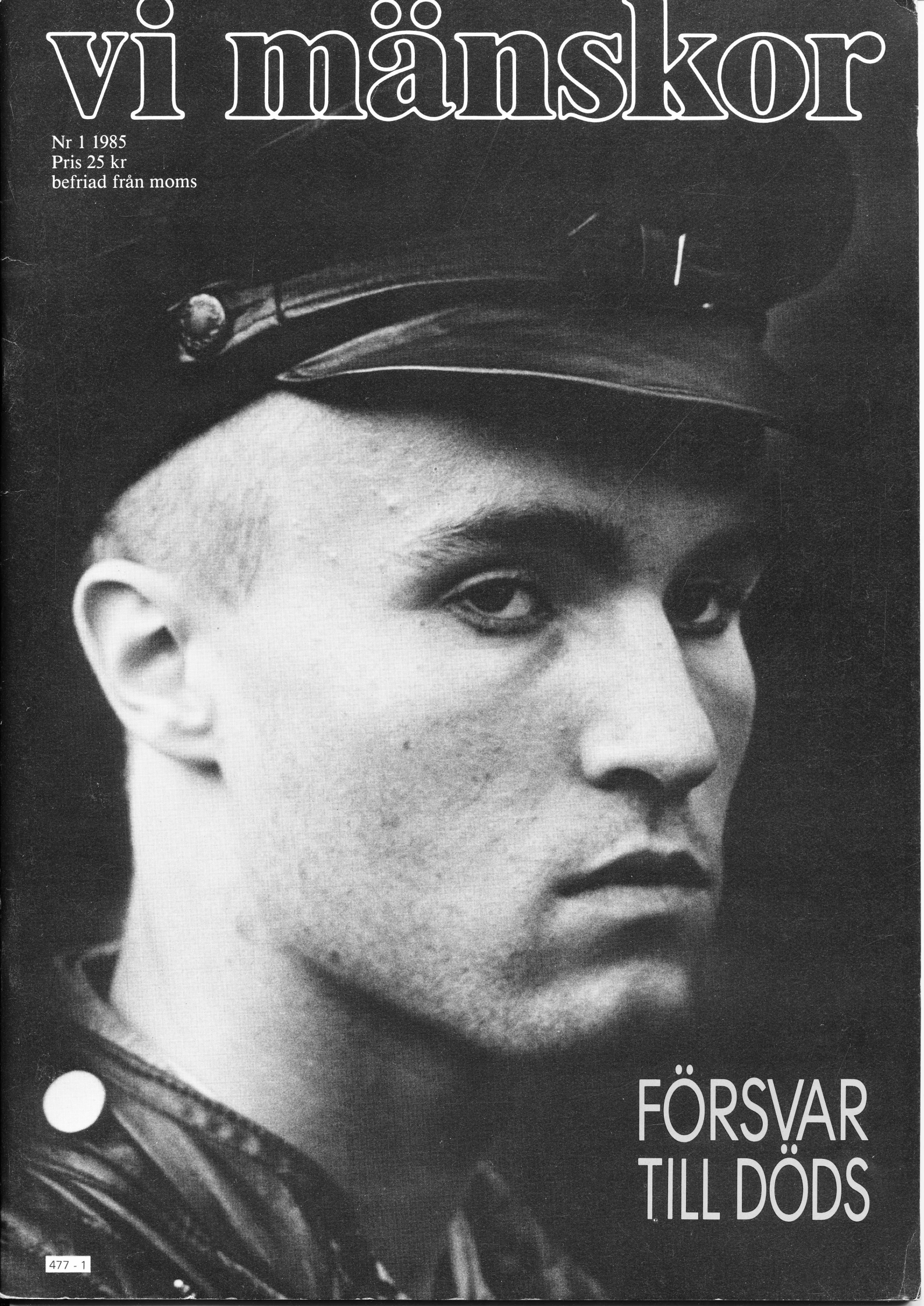

FÖRSVAR TILL DÖDS

477 - 1

Det här numret handlar en del om fruktan.
Att våga vara rädd.
Och att ha mod att göra något av rädslan.

Hanne bor i en by i Fuldadalen i Västtyskland. Just där sker den största upprustningen i Europa.
Hennes by är en av 141 byar som kommer att offras av NATO — i försvarssyfte — vid en eventuell invasion från öst.

Hanne vet vad sprängschakten i vägbanan kommer att användas till.
Många av de andra i byn låtsas att det är avloppsbrunnar.

VI MÄNSKOR utges av Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Nr 1 1985. POSTADRESS: Barnängsgatan 23, 116 41 Stockholm tel: 08-40 90 65. REDAKTION: Monica Dalin och Susanne Johansson. ANSVARIG UTGIVARE: Lotta Schüllerqvist. PRENUMERATION: 100 kr. Stödprenumeration 125 kr. POSTGIRO: 90 24-1. VI MÄNSKOR utkommer med 6 nr/år. REDAKTIONSKOMMITTÉ: Eva Ekelöf, Agneta Furvik, Gun Fälth, Agneta Gustafsson, Lotta Schüllerqvist. Redaktionen ansvarar endast för beställt material. TRYCK: Tryckeri AB Federativ, Stockholm 1985. SÄTTNING: Ordgruppen, Stockholm. OMSLAGSFOTO: Göran Assbring/MIRA. Killen på bilden har ingenting med reportaget från Fulda Gap att göra.

Lars G Safström/MIRA

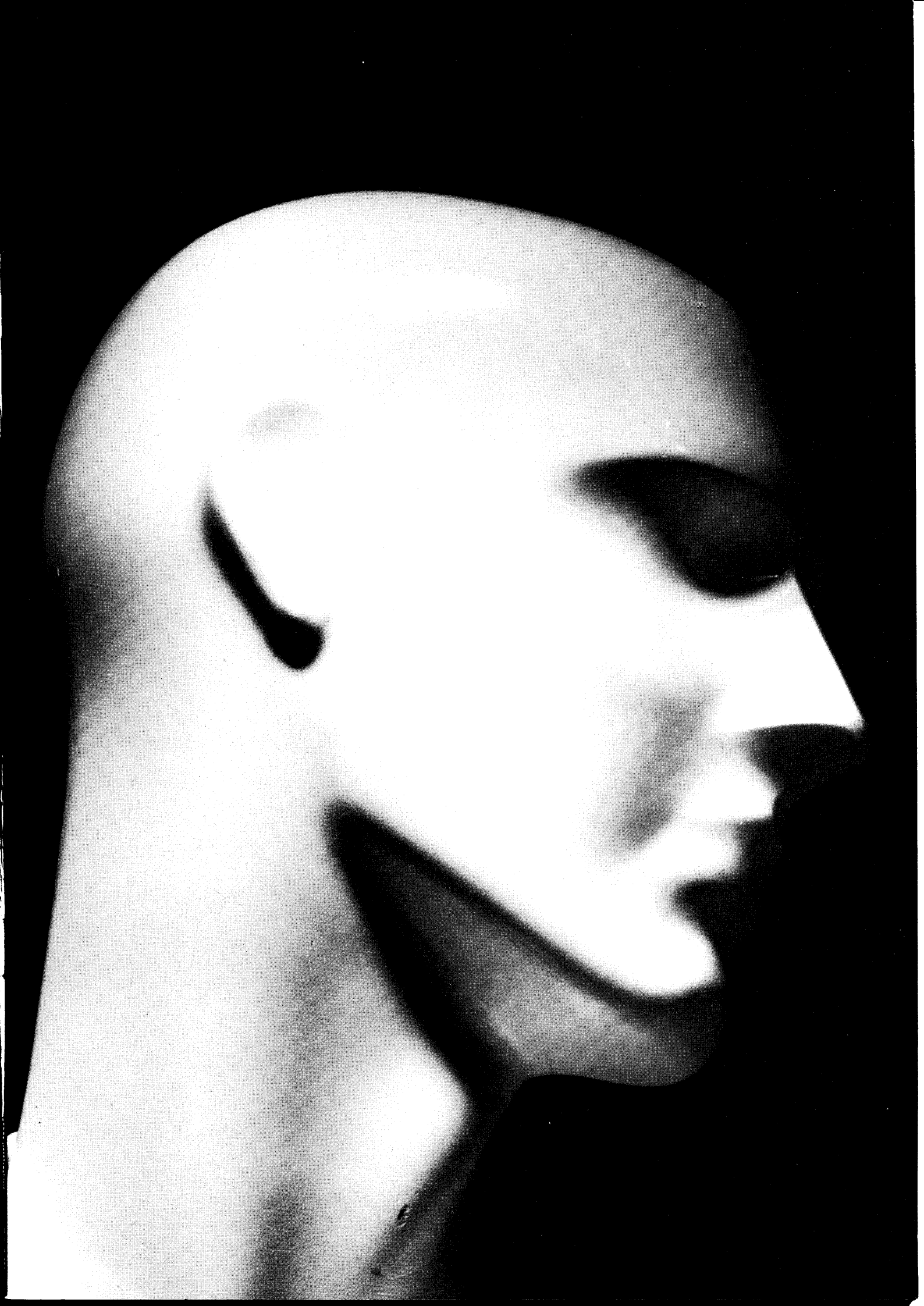

Barbara Aumüller

FÖRSVAR TILL DÖDS

REPORTAGE FRÅN FULDA GAP

VÄND

Barbara Aumüller

Björn Dawidsson/Bildhuset

FÖRSVAR TILL DÖDS

REPORTAGE FRÅN FULDA GAP

I Fuldadalen i Västtyskland pågår den kraftigaste upprustningen i Europa.

Dalen är ockuperad av NATO-styrkor och dess invånare lever mitt uppe i dagliga krigsförberedelser.

USA:s strateger förbereder ett försvar till döds.

Vi går den lilla grusvägen och på ömse sidor breder bokskogen ut sig. Skogen är ett naturskyddat viltområde och då och då prasslar det till i de torra fjolårslöven. Kanske är det en hare eller en fågel. Den värsta köldknäppen har gett med sig. Bäcken har tinat upp på sina ställen och det porlar i den höga luften. Mellan trädstammarna ser vi horisonten: den lila bergsrygg som breder ut sig bortom fälten och åkrarna.

Plötsligt blir vägen bred och asfalterad. Som en motorväg mitt inne i skogen. Efter ytterligare några hundra meter tar den tvärt slut. Där ligger istället en bunker. Inte någon av de gamla förfallna från Nazi-tiden utan en splitterny målad i Bundeswehrs (den tyska krigsmaktens) gröna färg och med stålgallret framför ingången skinande blankt.

— Det här är en av NATO:s depåer för vapen och ammunition, berättar Hanne Walther som bor i det gamla skogvaktarbostället just där vägen börjar.

— Här finns bara konventionella vapen. Det vet man eftersom den inte är bevakad. Men några kilometer bort i andra riktningen ligger en depå för atomammunition.

Vi går dit och smyger oss fram sista halvkilometern. Det sägs inte officiellt att det finns atomvapen där. Men allt talar för det: tredubbla taggtrådsstängsel, olika strålkastarsystem, inhyrda tyska vakter med hundar vid yttre stängslet, amerikanska soldater längre in. Det sista är det säkraste tecknet; den tyska krigsmakten får enligt överenskommelse med ockupationsmakterna inte själv kontrollera atomvapen.

Den skarpt upplysta depån ser absurd ut i det stilla, nästan pastorala landskapet. Det är ännu en av dessa motsättningar som denna delen av Tyskland är så full av: stridsvagnar—cyklar, taggtråd — lekande barn, giftgasdepåer — lummiga hagar.

För vi befinner oss i Fulda Gap, det område där tredje världskriget kan börja.

Och Hanne är en av de fredsaktivister som avslöjat, kartlagt och fogat samman de olika bitarna i NATO:s stretegier och visat att här pågår den kraftigaste upprustningen i Europa. För den informationen har politiker — t o m i TV — tackat dem fastän det egentligen borde vara tvärtom.

Utpost mot öst

Fulda Gap är det kulliga, vackra landskapet runt staden Fulda i östra Hessen. Här bor cirka 300 000 människor. Själva benämningen Fulda Gap är amerikansk militärslang och betyder öppningen vid Fulda. Här skär den östtyska gränsen längst in mot väst och här har amerikanarna sin första utpost mot öst. "Fulda Gap" är omgivet av berg vilket gör dess läge ytterst strategiskt. Av fyra möjliga invasionsvägar anser USA-strateger att detta är den troligaste. Av den anledningen sker det en dramatiskt förflyttning av krigsmateriel och trupper mot gränsen.

Inte för inte har fredsaktivisterna sin egen översättning av amerikanarnas Gap: Giftgas — Atomvapen — Pansar.

Det är här slaget mellan stormakterna kan komma att stå även om gnistan tänds i Nicaragua eller Afganistan.

— Att stormakterna utkämpar sin strid här och inte på eget territorium ligger också i Eruopas folks intresse. Det handlar ju om kampen mellan ont och gott, mellan kommunism och frihet! sade en kvinnlig amerikansk soldat till mig.

250 000 amerikanska soldater finns i Västtyskland, 75 000 av dem i Hessen, de flesta i Frankfurt där armén har ett av sina högkvarter. Ytterligare 15 000 man planeras att förläggas nära gränsen och under manövrarna flygs soldater in från USA och andra NATO-baser. Under senaste manövern deltog 65 000 man.

Här byggs kaserner, depåer för konventionella, kemiska och nukleära vapen och militärflygfält. Här finns Wildflecken, ett av världens största och modernaste skjutfält. Här hålls nära 200 manövrar om året. Det innebär att människorna här praktiskt taget varje dag lever mitt uppe i konkreta krigsförberedelser.

Vart man går ser man röd-vita skyltar med texten: Warning. Restricted Area. Keep out. Ibland står det: Use of deadly force authorized. (fritt översatt: Med rätt att döda). Det är tysk mark förbjuden för tyska medborgare. Det är ockuperat land.

NATO:s strategi har tidigare varit det s k flexible response (flexibla gensvaret). Det var en defensiv taktik och gick ut på att fienden angreps först när de nått fram till NATO-trupperna vid gränsen och att fienden då inte skulle veta på vilken nivå och med vilka vapen NATO då valde att svara.

Ny offensiv doktrin

Men sedan ett par år är den doktrinen utbytt mot det s k Air Land Battle-konceptet. Amerikanska arméns nya handbok Field Manual F M 100-5 som offentliggjordes 1982 omsätter doktrinen i praktiken.

I händelse av krig skall USA-trupperna anfalla och förgöra de fientliga formationerna långt innan dessa når den egentliga krigszonen. Pentagons nyckelord är preventivslag. Med "deep strikes" (djupa slag) skall USA-trupperna gå in i fiendens område och slå tillbaka.

Konceptet ger instruktioner om att både konventionella, kemiska och nukleära vapen skall användas i alla tänkbara kombinationer så tidigt som möjligt. Amerikanarna talar om "integrated battlefieldes" (integrerade slagfält). Huvudprincipen är att ta initiativet och tvinga fienden på knä redan under krigets första timmar. Med utplaceringen av den träffsäkra, snabba och långtgående Pershing 2 som är ett förstaslagsvapen faller bitarna i den offensiva doktrinen på plats. Air Land Battle-konceptet har kritiserats också från konservativt håll i USA främst därför att det ger ett så "aggressivt"

intryck. Men USA-militärer står på sig: Det är till försvar och avskräckning för att på så sätt minska faran för atomkrig i Europa.

— Det är ett försvar till döds, menar fredsaktivisterna.

Och när man läser US Armys Reference Book RB 100-30 Conventional-Nuclear Operations får man orden besannade. Det är en lärobok från Fort Leavenworth i Kansas där alla amerikanska officerare lär sig använda atomvapen i krig.

I Kapitel fyra med titeln Nuclear Excursions (ordagrannt: nukleära utflykter) heter det: Detta kapitel beskriver en konventionell-nukleär situation och hur ett förband skall planera och genomföra ett "atomvapenpaket". Den strategiska omgivningen är förlagd till staden Fulda och dess omgivning i Centraleuropa.

En av utgångspunkterna i stretegin är NATO:s ständiga argument: att Warszawapaktens styrkor är konventionellt överlägsna och att NATO därför måste komplettera med atomvapen.

I området har man så valt ut 141 mål som vart och ett tilldelats en atombomb med en sammanlagd sprängsyrka motsvarande 17 Hiroshimabomber. Planen som kallas Zebra Package (paket) är en modern, perverterad form av brända jordens taktik och innebär att NATO-trupperna genom att spränga bomberna placerar en radioaktiv barriär över området som effektivt hindrar Warszawapaktens trupper att tåga in.

Det finns liknande paket för andra områden.

Atomstrategerna utmärker sig också för sin pedagogiska fantasi: i boken presenteras Zebra Package i en teckning föreställande ett paket med band, rosett och frimärke. Från: Ett förband. Till: Aktion mot fienden.

Jan Håkan Dahlström/Bildhuset

"Det som är bra för amerikanarna är bra för oss".

141 "utvalda" byar

Hanne och jag tittar på kartan. Inom loppet av nitton minuter skall de 141 atomstridspetsarna skjutas iväg på ett område mindre än åtta mil långt och fyra mil brett, ett område inte större än Gotland. På kartan har hennes fredsgrupp med svart markerat de 141 utvalda byarna. Strax nordost om Fulda ligger punkterna så tätt att de flyter samman. Det ser ut som om man hällt svart bläck över halva Fulda-dalen.

Vi läser byarnas namn: Schlitz, Niederaula, Hattenbach, Bad Kissingen, Hunfeld, Hofbieber...Hofbieber???!! Det är ju där Hanne bor!

— Ja, det stämmer men vi bor lite utanför själva byn så vi får väl inte det mesta, säger Hanne.

— Men jag är mycket uppmärksam på vägarna, försöker räkna ut hur man kan ta sig härifrån, jag räknar sprängschakten och försöker tänka ut vilken strategi de har just här, fortsätter Hanne och visar hur hon markerar prickar i vägnätet på kartan som hänger i hennes textilverkstad i det gamla stallet.

De prickarna är sprängschakt och de har sin egen historia.

När vi kört omkring i Fulda-dalen har vi passerat många sådana, ja till och med när vi gick den lilla skogsvägen såg vi dem i vägbanan. De ser ut som avloppsbrunnar och många tror också att det är det. Men tittar man närmare upptäcker man skillnaden. Dessa ser annorlunda ut. Locket är så att säga armerat, ett järnkors är gjutet i betongen och i mitten sitter en sexkantig skruvanordning.

Man kan se dem på höjder, vid broar, två och två vid byarnas in- och utfarter. Idén var Adenauers och de första anlades redan på 50-talet. Men sedan tog amerikanarna över och nu byggs inga nya vägar utan sprängschakt.

Öpnar man locken ser man att de har olika djup. Några är cirka sju meter djupa, andra cirka 14. Skillnaden hänger samman med användningen. De djupa schakten skall i kristid mineras med atomladdningar, de andra med konventionella minor. I händelse av krig skall laddningarna sprängas. En atomladdning ger en krater på cirka 150 meters bredd och den kan på sina ställen blockera en hel dal. Att spränga broar och vägar för att hindra fienden är i och för sig ingen ny militär uppfinning. Men dessa sprängschakt har också en annan mer raffinerad funktion.

"Stanna där du är"

När man läser Field Manual och Bundeswehrs handbok och hör amerikanarnas uttryck för sprängschakten — stay put (stanna där du är) — förstår man vad det *egentligen* handlar om: att

Barbara Aumüller

"Man vill inte se det som pågår. Man kan inte tänka det otänkbara.

spränga vägar och stänga byar och låsa in byborna som i en råttfälla för att hindra dem att fly och ställa till oreda för militären och blockera militära transporter med civil trafik.

Denna stretegi kombineras med planer för civilbefolkningen i händelse av krig. De cirka 150 000 amerikaner som bor i området kommer att evakueras men för tyska medborgare kommer enligt den s k Katastrofsskyddslagen utegångsförbud att gälla.

En amerikansk militär:

— Folk måste hindras att komma ut på vägarna och hamna i skottgluggen när vi skall skjuta mot ryska tanks. Se på ockupationen av Frankrike! Folk drog ut på vägarna och den franska armén kunde inte komma fram och slå tillbaka tyskarna. Nej, det här är till folks försvar!

Försvar till döds. Igen.

Och fredsaktivisterna cementerar igen hålen och målar vita dödsskallar över locken. Ingen brukar hindra dem och det brukar inte heller bli några efterräkningar. Det skulle ge en publicitet å sprängschakten som varken NATO eller de tyska myndigheterna vill ha. Men några dagar senare är sprängschakten intakta och klara för användning igen.

Hanne och jag pratar inte mycket om militära strategier, om vapen och upprustning. Jag vet ju att hon vet och själv har jag åkt omkring i Fulda-dalen med kamrater från fredsrörelsen på en makaber sightseeing.

"Fly är att acceptera"

Nej, vi pratar mer om hur det känns, vad man kan göra och om hur fredsgrupperna arbetar. Min första spontana reaktion var att om jag som Hanne bodde ensam med två barn i en nukleär krutdurk skulle jag snabbt fly därifrån. Men inte Hanne.

— Jag kan inte tänka på det sättet. Genom att fly skulle jag acceptera militariseringen. Om allt skall sprängas i luften skall jag sprängas också. Det ingår i mitt liv. Däremot vill jag förstå. Jag vill veta *varför* det sker. Den vetskapen behöver jag för att stå ut.

Hannes politiska uppvaknande kom sent fastän hon är uppvuxen på 60-talet. Hon har levt i en trång cirkel, berättar hon, med maken, barnen och deras vänner.

Som barn bodde hon i en liten by utanför Fulda. Varje dag på väg till skolan fick hon väja för stridsvagnar på de trånga bygatorna och passa sig extra noga vid järnvägsstationen där man ständig lastade ut eller in krigsmateriel. Det var nästan så hon trodde att det skulle vara så. Och när hon ensam återvände till Fulda 1974 reagerade hon inte heller på amerikanarnas närvaro.

Men då hade hon börjat släppa sin okritiska beundran för konstnärsmaken och finna en egen identitet som inte stämde överens med den bild mannen gjort av henne och som hon i alla år försökt leva upp till. Och med den insikten följde också att hon fick upp ögonen för världen utanför. Hon insåg plötsligt att hon inte stillatigande kunde se på när amerikanarna ockuperade bit efter bit av hennes land.

Hanne gick med i påskmarschen för fred första gången 1981. Det var en omstörtande upplevelse för henne. Hon har alltid varit rädd för stora folksamlingar och undvikit all trängsel. Men bland dessa hundratals demonstranter kände hon sig väl till mods.

— Alla visste varför de var där och alla ville samma sak.

Hon sympatiserar med De Gröna och var ett kort tag med i en lokal "grön" grupp. Men de verkade inte vilja ta i fredsfrågan, menar hon. De pratade mest om sura skogar.

— Och jag skiter väl i om skogen dör om vi alla skall dö!

Nu är hon aktiv i Ost-Hessische Friedensbüro, en grupp på cirka tio personer som under ett par år nästan uteslutande med list, detektivarbete, intervjuer och studier kartlagt och dokumenterat manövrar, trupprörelser och strategier.

Hon beskriver arbetet som långsiktigt och nödvändigt men annorlunda än vad man vanligen brukar höra: Skiljaktigheterna mallan grupperna är många och priset man får betala är faktiskt ensamhet! Till en början ställer vännerna upp. De följer med på demonstrationer — om de känner för det på morgonen. Men till slut försvinner de. De orkar inte höra talas om så mycket "negativt".

Den tyska fredsrörelsen består av många olika grupper från kyrkornas, partiernas

(SPD, De Gröna och DKP) mer eller mindre centraldirigeradre organisationer och de pacifistiska rörelserna till De autonoma, oberoende grupper utan egentlig organisation och s k initiativ som ibland bara består av några enstaka personer.

Spännvidden mellan grupperna är enorm: å ena sidan SPD vars förre ledare Helmut Schmidt medverkade till utplaceringen av Pershing 2, å andra sidan De autonoma som förespråkar direkta aktioner d v s sabotage.

Det övergripande målet för alla grupperna är naturligtvis fred men uppfattningen om hur man skall nå det är olika. SPD nöjer sig med rustningskontroll. De Gröna förespråkar successiv nedrustning och blockupplösning och införande av en kärnvapenfri zon i Centraleuropa. Många grupper menar att varaktig fred aldrig kan åstadkommas i ett kapitalistiskt samhälle och arbetar "bredare" politiskt och betonar frågorna i tredje världen. Andra åter är emot NATO och USA i största allmänhet och har inga konstruktiva idéer om hur NATO skulle kunna lämna Västtyskland.

Trots olikheterna gäller det för grupperna att hitta gemensamma delmål. Ett sådant var protesterna mot utplaceringen av Pershing 2.

1983 demonstrerade hundratusentals människor i Bonn mot Pershing. Cirka 8000 lokala grupper var representerade (inklusive fraktioner av SPD). Många hoppas nu att AIR Land Battle-konceptet skulle kunna samla fredsrörelsen igen allrahelst som angreppskrig är förbjudet i tyska grundlagen. Men ännu har fredsrörelsen inte hittat någon ny minsta gemensam nämnare.

Kunskap bryter förlamning

Jag talade med många fredsaktivister och förstår att bilden som nu ges i massmedia av fredsrörelsen delvis är sann: Många tycker att de misslyckats. De har tappat sin entusiasm och är handlingsförlamade.

— Jag känner det *inte* så, säger Hanne.

— Jag försöker se utplaceringen av Pershing 2 i ett större sammanhang. Det är så vi måste arbeta för att komma vidare. Läsa historia, forska, hitta de ekonomiska sambanden, lära oss vem som tjänar på vad och se var pengarna kommer ifrån.

Den dagen för ett par år sedan då amerikanska tanks och lastbilar banade sig väg genom skogen för att anlägga depån blev Hanne alldeles rasande. Hon kastade sig på telefonen till skogvaktaren och uppmanade honom: De förstör skogen! Gör något!

Men han suckade uppgivet och sade att det inte var mycket han kunde göra. Och så tillade han, som för att trösta:

— Det är ju bättre att amerikanarna är här än ryssarna!

Just de orden hörde jag många gånger under min vistelse i Fuldadalen. Området anses vara ett av de "svartaste" i Tyskland. Invånarna, mestadels bönder är katoliker och starkt konservativa. De är uppvuxna med rädslan för ryssarna och med tron att ett starkt försvar kan skydda dem från kommunismen. Amerikanarna är för dem beskyddarna som de dessutom tjänar penar på. Många får arbete på amerikanska anläggningar, andra öppnar värdshus eller hyr ut sin bostad till penningstarka officerare.

Jag hörde talas om tyska bönder som inte längre brydde sig om att så på sina åkrar. De amerikanska stridsvagnarna körde ändå ned den spirande grönskan under vårmanövrarna och ersättningen de senare betalde ut var betydligt högre än de inkomster bönderna skulle fått för skörden.

— Det som är bra för amerikanarna är bra för oss, har nästan blivit ett talesätt i området.

Men det kanske också är så att när hotet mot ens liv blir för nära och för verkligt förtränger man det. Man vill inte se det som pågår. Man kan inte tänka det otänkbara.

Informerade byborna

Hanne berättar att när hon och en läkare åkte runt i byarna och talade om vilka följder ett atomkrig skulle ha för befolkningen blev byinvånarna våldsamt upprörda. De skrek i munnen på varandra och det gick nästan till handgripligheter. Men deras aggression vändes inte mot militarismen utan mot läkaren som avslöjat fakta för dem.

— Själv ser jag inte världen i svart-vitt. Det är ju inte så att väst är gott och öst är ont. Eller tvärtom. Jag kan inte föreställa mig att jag har fiender. Jag ser alltid båda sidor. Men om man upplever att man som medborgare i ett visst land har fiender måste man ju tro att motståndaren också gör det. Och det är så vi måste förstå människorna här. Precis som jag gör i mitt eget liv för att i vissa ögonblick inte bryta ihop måste vi gå tillbaka och fråga oss *varför* blev det så här. Varför valde de så? Kunde de valt något annat istället?

Men många byinvånare *har* börjat reagera, men än så länge bara på symptomen. De protesterar mot larmet från skjutfältet som pågår dag och natt, mot förstörda åkrar och vägar, mot stängda vandringsleder.

— Vi stöder deras aktioner. Men vi kan inte säga Ner med NATO till människor som tror att de måste ha NATO. Vi hoppas bara att de så småningom vill se de politska följderna också. För vi i fredsrörelsen — i östra Hessen är vi inte fler än 500 - måste ha människorna med oss. Jag tror trots allt att vi lever i ett demokratiskt samhälle och det är min absoluta övertygelse att vi kan stoppa den här militariseringen om vi *alla* säger ifrån.

De ständiga diskussionerna om våld och icke-våld inom fredsrörelsen handlar också ytterst om att få människor med sig. Många menar att våldsaktioner — också passitvt motstånd räknas enligt tysk lag till våld — och sabotage skrämmer bort människor.

— Självklart är det icke-våld som gäller. Vi diskuterar inte ens sabotage. Det är först efteråt man får veta och då pratar man om det. Själv deltar jag aldrig i blockader. Orsaken är enkel: Jag skulle bli så förbannad om jag blev bortburen att jag skulle börja slåss. Men många, särskilt de unga är frustrerade. Deras känsla av maktlöshet kan lätt slå över i aggressivitet. Jag kan bara hoppas att de använder sina hjärnor och inte saboterar på sådant sätt att människor kommer till skada.

Fredsläger vid skjutfält

Den senaste aktionen var fredslägret vid Wildflecken som hölls en vecka i höstas. Hanne var en av arrangörerna och byborna bjöds in till olika tema-kvällar: NATO — Warszawapakten, global stategi osv. Lägret avslutades med en stor manifestation då över tusen människor deltog. Många tog sig in på Wildflecken och barrikaderade sig där för att symboliskt åter ge liv åt de tyska byar som fått utrymmas för att ge plats åt amerikanarna.

— Men sedan dess har det varit ganska lugnt, säger Hanne.

— Just nu sammanställer vi materialet från sista manövern och planerar och förbereder folk i byarna på den årliga påskmarschen. Det är inte mycket!

Jag tycker det *är* mycket men kanske har vi olika måttstock. Och olika erfarenheter.

För när jag senare backar ned i ett lerigt tanksspår och ser grindstolpen ligga kullvräkt och söndersmulad mindre än tio meter från Hannes ytterdörr och ser en militärkolonn, säkert den tjugonde i ordningen ute på stora vägen och Hanne berättar att flera av aktivisterna från Wildflecken nu riskerar böter och fängelse och att en av killarna i hennes grupp varit förföljd en vecka — av polis eller kanske militär — då känner jag inpå bara kroppen: detta är allvar.

— Och då måste man ha tålamod, säger Hanne och är alldeles allvarlig fastän hon skrattar.

Gun Fälth

Erja

EN FRÅGA OM

BILDER & IDENTITET

av Martine Durand

Grekland

Jag frågar
hur är det att vara kvinna och fotograf
och att vara fotograf och feminist?

Vilka är våra förebilder?
Våra referenser
vad har vi för grund under våra fötter?
Vilket arv har vi fått
och vilket arv för vi vidare?

Ger vi plats i våra bilder åt våra känslor och tankar
upplevelser och visioner?
Är den s.k. universella världsrepresentationen
i språket och i konsten också vår
eller lever vi i exil här?
Var slutar censuren och var börjar självcensuren?

Jag frågar
och undrar
hur vi kvinnor mår, skapar och definierar oss själva
och världen runt omkring

— En fråga om bilder och identitet

Martine Erja Lempinen

Maria

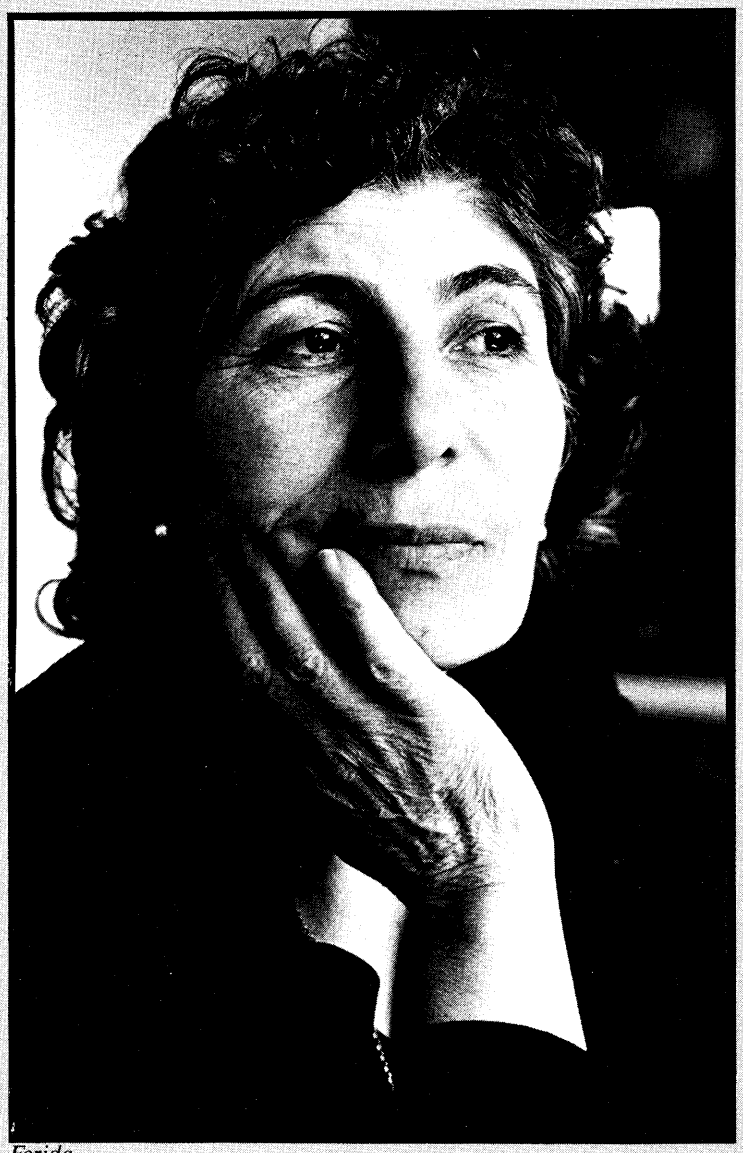

Ferida

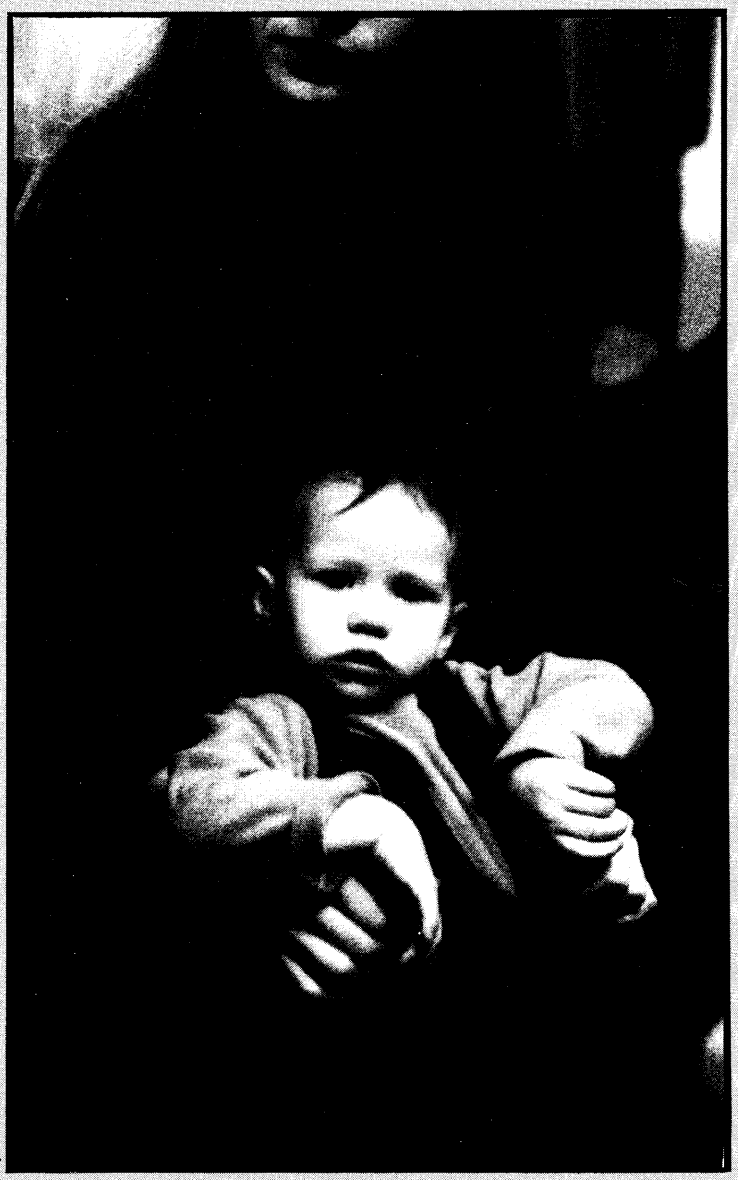

Dotter och mor

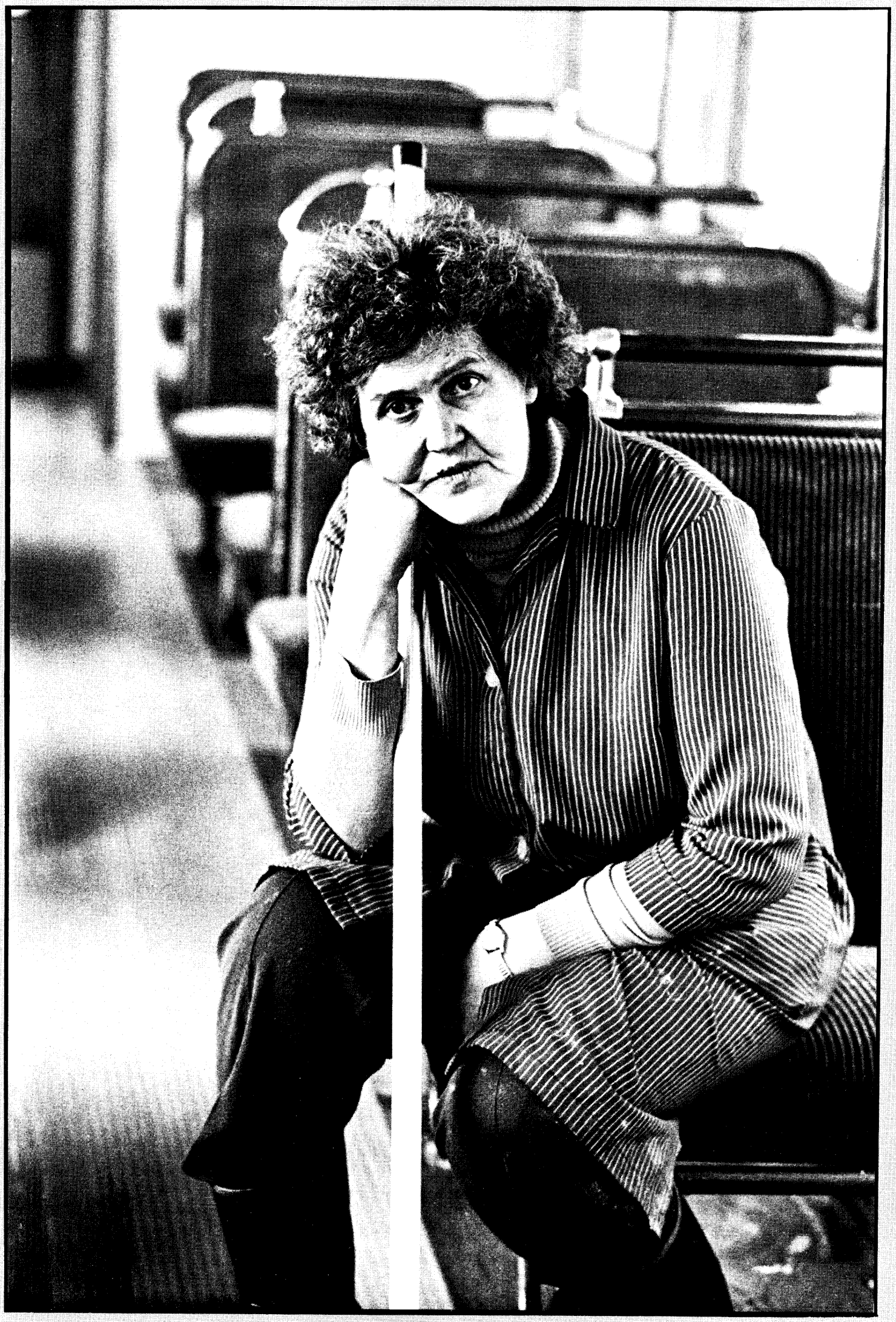

Envor

Arxfoto

JORDCIRKUS

En lektion i solidarisk egoism

Vaknar på morgonen i ett främmande rum. Har drömt något viktigt känns det som, men drömmen glider snabbt iväg, likt sista slurken vatten som rinner ur ett badkar. Bara en mening hänger kvar i mitt huvud: Satsa på dig själv, satsa på dig själv. Arbetsgivareföreningens slagord surrar runt i min hjärna som en idiotisk Abbatext.

Går ut i köket för att se vad som finns till frukost.

Jag har sovit över i en av Jordcirkus lägenheter i det nybyggda Skarpnäck utanför Stockholm.

Jordcirkus är en teatergrupp som funnits i nästan sju år. Ja, egentligen är Jordcirkus ett kollektiv — ett arbetskollektiv. Eller en storfamilj — en familj med fem mammor, fem pappor och tre barn.

I alla fall har de flyttat in i sju lägenheter i Skarpnäck. Jag har intervjuat Marika Lagercrantz kvällen innan, och det blev så sent att jag missade sista bussen.

— Du kan sova i en av våra lägenheter, föreslog Marika.

— Vi har massor av plats. Nina är bortrest. Nej visst, där sover en tysk. Men Peter och Vivi är på turné — fast de kanske tog med sig madrasserna. Vi får gå runt och titta.

Vi tog en sightseeingtur genom lägenheterna. I en satt Chris och deklarerade för allihop. I en annan höll några danska vänner på att äta. Barnteckningar, affischer, teaterrekvisita pryder lägenheterna. De är spartanskt möblerade — skrivbord, bokhyllor, enkla sängar, udda sittmöbler. Inga statusprylar — och inga antistatusprylar heller för den delen. De som bor här tycks inte jaga fynd på loppmarknader eller söka igenom sopcontainrar.

Det kändes lite konstigt att gå in och ut i andra människors lägenheter så där, men Marika försäkrade att det var helt OK.

— Ta vad du vill ur kylskåpet, utom det som ser hemgjort ut, hade hon sagt, innan hon gick.

Hittar smör, ost och mjölk i kylen, neskaffe och hårt bröd i skafferiet. Köksskåpen är nästan tomma, lite udda porslin, en kastrull, stekpanna. Jordcirkus äter de flesta måltider ihop, i en större lägenhet. De brukar avsätta två perso-

ner för att sköta hushållet när de lägger upp schema för sitt arbete. De som sköter hushållet har också hand om barnen.

Jordcirkus har helt gemensam ekonomi. Allt som gruppen får in, men också det som någon av medlemmarna tjänar individuellt går till en gemensam kassa. Sen tar medlemmarna vad de behöver. Så har det varit sedan Jordcirkus bildades, berättade Marika. Det har fungerat bra hela tiden.

Skarpnäck är inte färdigbyggt än. När det är klart skall 8 000 människor bo här. Hittills är bara HSB-husen klara. Jordcirkus har köpt tre lägenheter och fått hyra fyra, trots att de egentligen också är insatslägenheter. Ett ovanligt arrangemang, som är ett resultat av ett projekt mellan HSB och hyresgästföreningen. Projektledaren tog kontakt med Jordcirkus, som genomfört flera förortsprojekt de senaste åren, och frågade om de vill flytta till Skarpnäck.

— Det passade oss precis, för vi kunde inte bo kvar i vår förra lägenhet. Trots att den bestod av två hopslagna femmor, så kändes den fruktansvärt trång. Man kunde aldrig vara för sig själv. Eftersom vi alla är skapande konstnärer så behöver vi också tid för stillhet, för koncentration.

— De flesta kollektiv skaffar sig väl förr eller senare ett hus utanför staden, eller i ett villaområde, för att få tillräckliga utrymmen. Det blir som en slags oas, där de kan dra sig tillbaka och samla krafter, men där de inte har särskilt mycket kontakt med folk runt omkring. Sen går de ut i samhället och jobbar, och där får de kontakt med olika sorters människor, och konfronteras med "verkligheten".

— Vi har vår oas på vår arbetsplats, på Kapsylen. Kapsylen är en gammal fabrik på Söder, i centrala Stockholm. Där har Jordcirkus sin fasta scen Manegen. Jordcirkus köpte för några år sedan byggnaden ihop med elva andra arbetskollektiv. På Kapsylen finns musiker, arkitekter, fotografer, konsthantverkare, journalister, översättare, tryckeri och snickeri.

— Vi har total kontroll och maximal frihet i vår arbetssituation. Vi kan experimentera och pröva nya idéer utan inblandning av omvärlden, i form av chefer eller hyresvärdar.

Jordcirkus har aldrig haft några fasta och säkra inkomster. Fasta utgifter har de däremot. Dagisavgifter, skatt och försäkring på turnébussarna, dyra hyror som de aldrig vet om de kan betala.

— Vi får inget betalt av HSB för att dra igång verksamheten här. Men å andra sidan har vi inte lovat att göra något heller. Men vill ni ha aktiva hyresgäster, så kan ni nog inte få aktivare än oss, sa vi.

Jordcirkus har bott i Skarpnäck i ett år. Marika tycker att de gått ut väldigt försiktigt. När de jobbat i andra stadsdelar har de dragit in med buller och bång, och ingen har kunnat undgå att gruppen har varit på besök den månad de stannat. Nu är de försiktigare för att inte skrämma bort folk, eller bli så kända att de inte får vara i fred. De vill i egen takt låta sig påverkas av omgivningen och samtidigt påverka den.

— Vi har ju våra liv här. Vi försöker skapa en miljö som vi vill leva i och som våra barn kan funka i. Det är ingen tillfällighet att jag och Peter jobbar på daghem, eller att Vivi jobbar med skolbarn. Det är ju de institutioner som skall ta hand om våra barn. Och institutioner tycker jag är bra. En av anledningarna att vi flyttade hit var just den sociala service vi kan få här.

— Men man måste påverka institutionerna, annars blir de stela och döda, farliga. Det är inte att offra sig, tvärtom det är att leva. Det är att satsa på sig själv.

Gått ut försiktigt sa hon. Sen berättade hon vad de gjort och gör.

De spelar teater med dagisbarn och förskolelärare, skriver manus med en mellanstadieklass, leder en amatörteatercirkel, har fått igång en kurs i videoteknik, arrangerar cafékvällar en gång i månaden, har fixat gårdsfester. De är med i hyresgästföreningen, kontaktkommitéer, hem och skola mm mm. Dessutom har de spelat alla sina föreställningar i Skarpnäck, och dragit med sig barn och vuxna till repetitioner på Kapsylen.

— Vi improviserar alltid fram våra pjäser, och då är det bra att med jämna mellanrum få andra människors reaktioner på vad vi kommit fram till.

— Vi försöker göra pjäserna ihop med de människor som skall se dem. Det är viktigt att vi har en relation med dem och inte bara plötsligt bjuder på kultur.

— Ibland får vi erbjudanden att komma till ställen vi inte varit på tidigare och spela en pjäs. Ett engagemang så att säga. Vi var t ex inbjudna till ett Folket hus i en förort. De hade kultur varje lördag. Veckan innan hade Bosse Larsson varit där, du vet, han med Nygammalt i TV. Nästan 1 000 personer såg honom. Till vår föreställning kom det 30. Då var säkert tio av dem från Stockholms innerstad. Kulturintresserade.

— Jag kan inte se något fel i det. Varför skulle folk komma och se oss? Bosse Larsson tyckte de väl att de kände lite grann. Han kommer ju hem till dem i TV varje vecka.

Helt annorlunda var det när vi spelade i Gävle. Då hade vi arbetat en månad i förorten Andersberg. Vi hade haft karneval, gårdsfester, mask-, akrobatik- och styltkurser, övat improvisationer med folk, ja inget märkvärdigt. Vi framstod nog som lekfulla och lättillgängliga.

— Men många av våra egna föreställningar är "svåra". De bygger på känsla och fantasi, och är inte särskilt logiska i tid och rum. Absurt poetiska kan man kalla dem. Och "Blodsband" som vi spelade den gången i Gävle tillhör de svåraste. Men alla som hade jobbat med oss i Andersberg ville förstås se pjäsen. Det blev fullsatt. Vi var mycket osäkra på hur pjäsen skulle tas emot. Men folk tyckte både om den och kände sig berörda av den. De hade öppnat sig för pjäsen eftersom de kände oss och ville förstå vad vi försökte göra.

I en dörröppning i lägenheten jag sovit i hänger en vit hand. Det är en slags ballong, en sån där som kan sitta längst ut i ärmarna på de jättefigurer som skapas när skådespelare går på styltor. Den vinkar vänligt när jag går förbi. Ingen knuten näve precis, tänker jag.

— Vad är det ni försöker göra, frågade jag Marika. Är ni revolutionärer?

— Det beror förstås på vad du menar med revolution, svarade Marika.

— Det är klart att vi vill påverka samhället, eller rättare sagt vara med att påverka det samhälle som ju i alla fall förändras hela tiden.

— Vi försöker utvecklas som konstnärer och samtidigt söker vi hela tiden efter vår funktion som konstnärer i samhället. Vi vill utveckla en teater som kan verka kritisk inom samhället, utan pekpinnar och färdiga lösningar.

— Skall man säga att vi är något så är vi väl kulturkritiker. En gång var "kultur" en slags naturlig spegling av hela samhället. Kulturen växte ur mångfalden av människors erfarenheter. Efter industrialismens genombrott blev uppdelningen mellan olika sorters erfarenheter skarpare. "Kulturen" blev satt i en låda för sig, något som hörde fritiden till. Det är det vi försöker bryta, genom att undersöka, genom att sätta oss själva i olika situationer och reagera på dem.

— Vi vill uppmuntra folks fantasi och lekfullhet. Skapa en teater som ger människor kraft och mod i sin längtan efter en bättre värld.

— Fast först och främst är vi konstnärer. Vi har bara försökt organisera våra liv så att det hjälper oss i vår individuella utveckling som skapande människor.

Satsa på sig själv. Vad betyder det? Tänker jag när jag vattnar de ynkliga krukväxterna i fönstret i den lägenhet jag sovit i. Varför skall reaktionärerna lägga beslag på det begreppet?

Inte behöver det betyda att vi skall starta egna företag alli-

Susanne Johansson

— Att göra det som man inte alls vet om man klarar, men försöka i alla fall. Och misslyckas. Och försöka på nytt. Det är väl det som är livet, vad skulle det annars vara?

hop. Sitta där i våra egna företag och ensamma försöka slåss mot den alltmer utvecklade monopolkapitalismen. samtidigt som de sociala institutioner som byggts upp av förra generationen förfaller eller avvecklas.

Satsa på sig själv är jävligt svårt att göra ensam. Mig själv är väl mitt liv också antar jag, och det betyder mitt jobb, min bostad, omgivningen där, mina barn, dagis, skola, ja alltihop.

För mig känns Jordcirkus som en jättebläckfisk som i sig integrerat arbete, boende, skapande, kamp, lek, utveckling i en helhet för sina medlemmar, men samtidigt har sina tentakler ut till omgivningen. Impulser och erfarenheter blir inte isolerade företeelser utan går fram och tillbaka mellan medlemmarna och dem de kommer i kontakt med.

Medlemmarna i Jordcirkus kommer från sju olika nationer. De tillbringar ungefär halva året utomlands.

— Det är viktigt att inte fastna, att inte själva bli en institution. Det är en stor risk för en grupp som oss, sade Marika. Vi är ganska ensamma om att arbeta som vi gör i Sverige. Därför är det viktigt att hålla kontakter med grupper i Europa.

— Jag tycker mycket om Sverige, tycker att man kan göra mycket här, att det finns en stor frihet. Jämför t ex med Tyskland. Det är ett fruktansvärt hårt samhälle. Men där finns det utvecklade alternativ. Alternativa daghem, alternativa skolor, försökssamhällen. En hel motståndskultur. Här finns nästan inget sådant alls. Jag vet inte varför.

— Kanske finns det för mycket bestämmelser om småsaker. Just nu vill några här att vi skall ordna vuxenfest en kväll. Det finns massor av ensamstående kvinnor här. Många med barn. Och de kommer sällan ut. Vi försöker alltså ordna en vuxenkväll fast det kanske inte riktigt är vår uppgift som kulturarbetare. Då visar det sig vara nästan omöjligt att hitta en lokal. Vi vill ha alkohol på vuxenkvällen nämligen.

— Det är konstigt att den enda sociala gemensamhetsaktiviteten mellan vuxna människor som vi svenskar känner till, nämligen att dansa och dricka, den är förbjuden.

— Skall du leva så här jämt, Marika, frågade jag.

— Varför inte, svarade hon. När jag var yngre trodde jag att äventyr var något tidsbegränsat. Jag tänkte att det var bäst att uppleva det, för när man fyllt 25 måste man slå sig till ro, ha ett yrke och ordnade förhållanden, och det utesluter äventyret på något sätt. Men när jag fyllde 25 hade jag redan levt och arbetat med Jordcirkus i några år och tyckte inte det fannsnågon anledning att bli mer stadgad.

— Äventyret, det kan pågå hela livet. Det är inte bara något som händer, det är något man gör. Något man beslutar sig för. Att göra det som man inte alls vet om man kan, men försöka i alla fall. Och misslyckas. Och försöka på nytt. Det är väl det som är livet, vad skulle det annars vara?

Dörren har stått upplåst hela natten märker jag när jag skall gå. Blir osäker på om jag ska lämna den så eller smälla igen den. De kanske aldrig låser sina dörrar, människorna i Jordcirkus?

Hinner precis med bussen.

Monica Dalin

FILIPPINERNA

Nelia Sancho

I Filippinerna är det sexuella förtrycket av kvinnor mycket konkret. 120000 registrerade prostituerade betjänar de amerikanska baserna och den s.k. sexturismen.

GABRIELA, en koalition av ett 40-tal kvinnoorganisationer bekämpar exploateringen, med hjälp av andra länders kvinnoorganisationer.

GABRIELA arbetar för ett helt nytt samhälle, utan diktatur och USA-dominans.

I augusti 1983 mördades den filippinske oppostionsledaren Benigno Aquino på Manilas flygplats, just som han återvänt hem efter några års landsflykt. Mordet ledde till jättelika demonstrationer och till att motståndet mot Marcosregimen fick öppet stöd bland nya samhällsgrupper.

— Mordet på Aquino blev en väckarklocka, inte minst för de filippinska kvinnorna, som i massor sökte sig till de organisationer som fanns för att försöka göra sina protester hörda, berättade Nelia Sancho från Manila när hon i höstas besökte Sverige.

I mars förra året gick ett 40-tal filippinska kvinnoorganisationer samman i en koalition som kallas GABRIELA. Här ingår både politiska och kyrkliga organisationer, fackföreningar, grupper av yrkeskvinnor, fattiga kvinnor i slummen, anhöriga till politiska fångar och föräldraorganisationer.

Den 8 mars i år anordnade GABRIELA den första nationella kvinnokonferensen på Filippinerna.

— Syftet med GABRIELA är att samordna kvinnornas kamp mot diktaturen, att göra motståndet synligt och arbeta för att ge kvinnorna bättre villkor i samhället. Det innebär att vi arbetar för ett helt nytt samhälle, sade Nelia Sancho, som på GABRIELAS uppdrag reste runt till flera länder i Europa för att knyta kontakter med kvinnoorganisationer som kan ge de filippinska kvinnorna stöd i sin kamp.

Kvinnorna på Filippinerna lever under ett tredubbelt förtryck. Överst i maktpyramiden sitter USA, som har starka militärpolitiska intressen att försvara: två stora strategiskt viktiga militärbaser. Därunder sitter president Ferdinand Marcos marionettregim, som är helt beroende av amerikanskt stöd, och som betalar det med att låta amerikanska och multinationella företag suga ut landets resurser av råvaror och billig arbetskraft. Längst ner befinner sig folket som till största delen lever i djup fattigdom. Och mest fattiga och maktlösa är kvinnorna: i fabriker och kontor tvingas de arbeta för halv lön, på landsbygden sliter de för att överleva medan deras män ofta tvingas hemifrån av armén eller arbetar på utländska plantager. 120.000 kvinnor är registrerade som prostituerade, med de amerikanska baserna och turistindustrin som främsta inkomstkälla.

— Den sexuella exploateringen av kvinnorna är väl organiserad: sexturismen är nästan lika etablerad på Filippinerna som i Thailand, kvinnor exporteras som sexslavar och hustrur till andra länder, och

Kjell Johansson/Bildhuset

våldtäkt och sexuell tortyr används alltmer mot oppositionella kvinnor, både av den växande armén och i fängelserna, berättade Nelia Sancho.

Kampen mot det sexuella våldet är en av GABRIELAS huvuduppgifter. Och där är kontakterna med andra länders kvinnoorganisationer viktiga. Nelia berättade t ex att en kvinnoorganisation i Japan förra året per telegram tipsade om att ett fartyg med japanska sexturister var på väg till Manila. De filippinska kvinnorna fick den gången beskedet en dag för sent för att kunna samla en demonstration i hamnen. Men den sortens informationer är ändå viktiga för det arbete GABRIELA har startat för att kartlägga hur sexindustrin är organiserad.

Katastrofhjälp till landsbygdsbefolkningen efter jordskalv och tyfoner är en annan viktig uppgift för GABRIELA. Regeringen gör sällan några effektiva hjälpinsatser, men GABRIELA försöker tillsammans med andra lokala organisationer få igång hjälp-till-självhjälpsprojekt.

En tung och långsiktig uppgift för GABRIELA är att förbättra de fattiga kvinnornas situation, både på landsbygden, i Manilas jättelika slumområden och på fabrikerna. Det arbetet måste oftast startas från botten: med att få kvinnorna att mötas utanför sina hem, och göra dem medvetna om att de har gemensamma intressen av att gå samman med andra kvinnor för att lära sig läsa, förstå hur samhället fungerar och vilka rättigheter de borde ha. Eller att bygga upp system för barntillsyn, lära sig laga näringsriktig billig mat, förstå vilka behov barn har både fysiskt och psykiskt.

80 procent av de filippinska skolbarnen är undernärda. Många infektionssjukdomar är vanligare är än någon annanstans i världen. Sjukvården är bara tillgänglig för den rika minoriteten, och läkemedelsindustrin domineras av utländska intressen, som här liksom i många andra uländer fortsätter sälja mediciner som är förbjudna i västvärlden p g a sina skadeverkningar.

— Det finns också annat "avfall" från den rika världen som hotar vår existens. Dels kärnvapenlagren vid de amerikanska baserna, dels det kärnkraftverk som man nu håller på att bygga, mitt i ett område med stark jordbävningsaktivitet. Det är Westinghouse som bygger, och konstruktionen är redan utdömd i USA för att den inte uppfyller säkerhetskraven. Det mest akuta för oss just nu är att försöka stoppa bygget innan det är färdigt att tas i bruk, berättade Nelia Sancho.

Parallellt med kvinnoorganisationerna har också andra organisationer på Filippinerna vuxit i styrka efter mordet på Aquino. Nelia Sancho betonar att den politiska kampen för nationellt oberoende, mot diktaturen och USA-dominansen, kommer före alla andra uppgifter även inom GABRIELA:

— Kvinnorna behövs i den kampen, men de måste också föra sin egen kamp för jämlikhet samtidigt. Det senaste året har vi sett att de kvinnor som börjat protestera är svåra att stoppa: deras problem är så nära och påtagliga, så de har inget annat val än att fortsätta kämpa.

Just nu pågår på Filippinerna en rättegång mot 24 högt uppsatta militärer, som av en undersökningskommission utpekats som ansvariga för mordet på Aquino. Om de skulle dömas som skyldiga, leder det troligen till en militärkupp. Klyftan mellan det civila etablissemangets intressen och det militäras är alltför stor för att militäretablissemanget skulle avstå från att använda sitt maktövertag. Det var just den klyftan som blev synlig för den stora allmänheten när Aquino mördades, och som fick tidigare politiskt passiva grupper att våga visa sin oro för vart utvecklingen är på väg.

Lotta Schüllerqvist

LOLO

EN NY SAMTALSTON

© ALVNER - ALMÉR

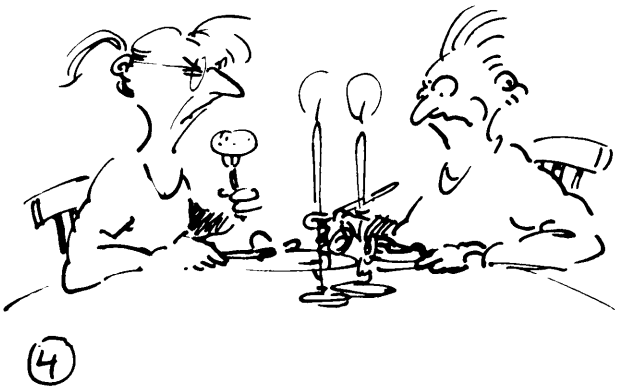

DIN MORSA SKULLE FÖRSTÅS HA KRYDDAT BÄTTRE !
6

MÅSTE DU ALLTID DRA IN MIN DÖDA MAMMA I ALLTING ?!
7

HÖRDE DU VAD JAG SA ?
8

...JAG HÖRDE ALLT DU HADE ATT SÄGA FÖR 10 ÅR SEN
9

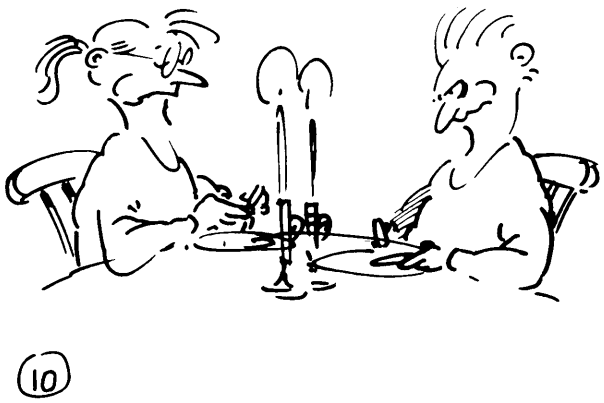
10

DET HAR BLIVIT SÅ HÄR SEN VI SÅG LARS NORÉNS PJÄSER...
11

Djävulen är gud och Gud är djävul, börjar Gunnar Ekelöf en av sina dikter. Den läser jag om och om igen efter att ha sett filmen "Illustrerat samtal med professor Lars Kristiansson".

Det är en jävligt bra, tekniskt urusel film av Jösta Hagelbäck och Ulf Nilsson om en av vår tids stora visionärer, en profet som med kunskap, fruktan och optimism skådade in i informationssamhällets framtid.

Dokumentet om dataprofessor Kristiansson kommer antagligen bara en liten del av Sveriges befolkning ha möjlighet att se.

Om biografen i Blomstermåla ännu inte är nedlagd är det däremot mycket troligt att en annan film, den amerikanska "Supergirl" — filmen om Stålmannens unga kvinnliga kusin — kommer att visas där.

"Supergirl" är en jävligt töntig, tekniskt fantastisk film.

De här tankarna handlar om de båda filmerna.

Bara det är ju vanvettigt.

Men.

Det finns likheter. Nyckelbegreppen är hur vi människor utnyttjar våra resurser, om vi har fantasi, längtan och kunskap nog för att bygga oss en framtid, om vi har mod att slåss för det "goda" och mot det "onda".

Filmen om Lars Kristiansson är gjord med minimala tekniska och ekonomiska resurser, och är just ett illustrerat *samtal* mellan honom och filmarna tiden fram till hans död i augusti 1983.

— Vi hade knappt om tid. Vi visste hur svårt sjuk Lasse var. Skulle vi ha väntat på att Filminstitutet hade beslutat färdigt om finansiering så hade min vän hunnit dö två gånger om, säger Jösta Hagelbäck.

Kameran skakar, ljudet går och kommer men Lars Kristiansson är nära oss i publiken hela tiden. Vi liksom filmarna kryper upp i hans sjukbädd och lyssnar andäktigt till vad han har att säga.

Lars Kristiansson var professor i informationsteori med datakommunikation. Han blev Sveriges första datasociolog. Som tekniker omstridd, som person stark i sin övertygelse om de risker ett samhälle med snabbt växande datorkraft ställs inför.

— Man frågar mig om datan: är den ond eller god? Tar den jobben? Man tittar på maskinen men aldrig genom den. Det är just det vi måste göra: skåda genom maskinen.

Lasse Kristiansson var i grunden optimist, trots eller kanske tack vare att han erkände sin fruktan. I honom fanns den hos vetenskapsmän så sällsynta förmågan att både se helheten och ha stor kunskap om dess delar. Han var både filosofisk humanist och naturvetare.

I en artikel i Dagens Nyheter 1979 skriver han:

"Människan bad om muskelhjälp. I mitten av 1700-talet var ångmaskinen i drift.

Människan bad om tankehjälp. År 1946 föddes en gigantisk tankemaskin — den första datorn som spred sin tankekraft via kablar. Mindre än 30 år senare hade vi fått den pyttelilla datorn som kan placeras överallt.

Idag ber vi om ett människovänligt — känsligt — samhälle.

En människa som blir skrämd känner först skräck, tänker sedan och använder slutligen sina muskler (springer eller slår).

När det gäller tekniken har vi gjort precis tvärtom — först skaffat muskelhjälp, sedan tankemaskinen och nu är vi skrämda."

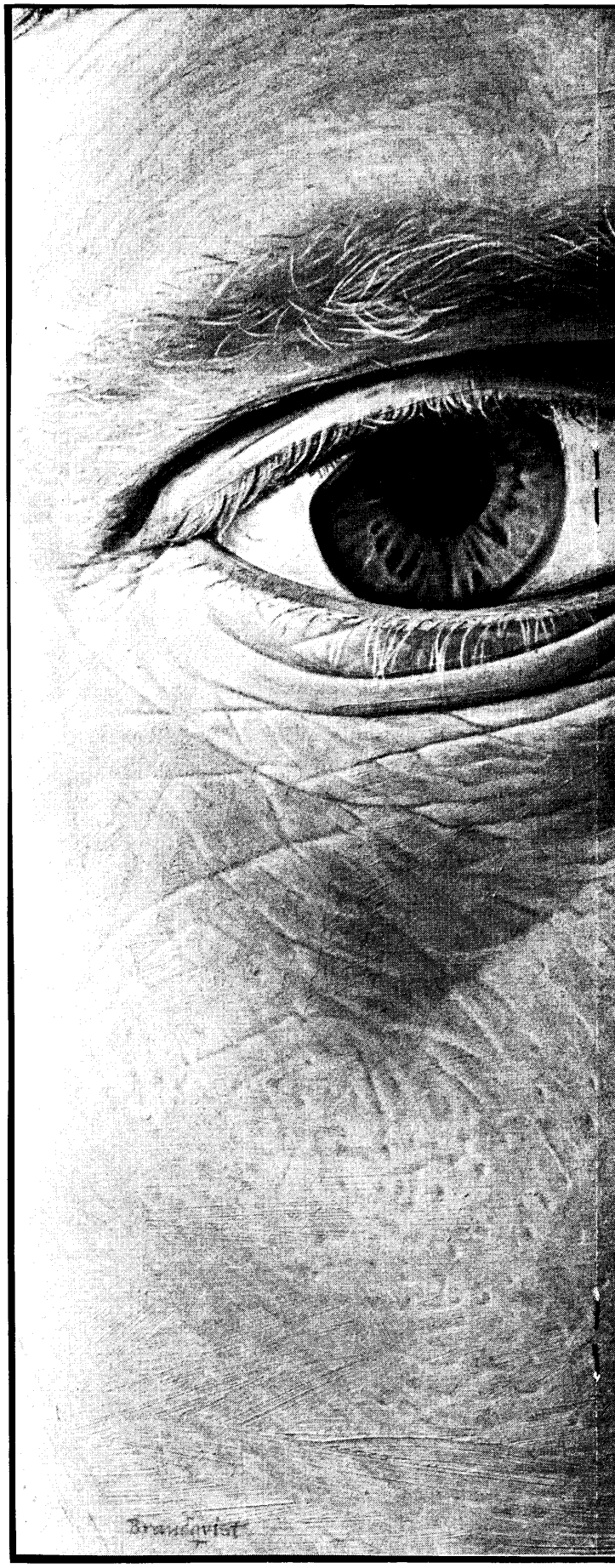

SUPERGIRL, DEN PROFETISK

DEMONER

'Taktagaren' av Olle Brandqvist. Foto: Bengt Af Geijerstam/Bildhuset

KE PROFESSORN OCH JAG

& DATORER

I filmen formulerar han sin och kanske allas vår fruktan så här:

* Maskinen datorn som vi uppfunnit är en *logikmaskin*.

* Vår hjärna är delad i två halvor: den ena med abstrakt förmåga t ex att i matematiska formler förstå och räkna med ett oändligt antal dimensioner, den andra inser helheten, älskar och hatar, men kan knappt räkna till sju.

Eller kanske utryckt såhär: den ena ser här och nu, den andra då och sedan.

* Slutsats: den logiska maskinen hjälper bara den ena hjärnhalvan, ger oss tankehjälp. Vi får en obalans.

— Men känslohjälp, nej det kan aldrig någon maskin ge oss. Tvärtom. Datorerna och den teknik som följer med dem kräver istället en större mänsklig mognad av oss än vi kanske är mäktiga.

Kärnan i Lasse Kristianssons budskap är att vi inte bara skall sticka huvudet i sanden och säga: datorn är farlig, utan inse dess fördelar och nackdelar. Enda sättet att gå emot informationssamhällets negativa följder är att bilda en sorts humanistisk front: att vi skall tala om allt det som inte logikmaskinerna begriper — om moral, etik, religion och konst. En maskin kan aldrig begripa eller förklara döden, ondskan eller smärtan.

— Vetenskaplig stringens i all ära, teknikern måste också släppa fram den andra hjärnhalvans galenskaper, använda sina känslor och sin fantasi — om han nu har någon.

I det allt snabbare framväxande informationssamhället finns det utrymme för en humanistisk renässans och en ny syn på oss själva som människor. Men bara om vi skaffar oss den nödvändiga kunskapen om vilka konsekvenserna blir av den tankehjälp vi får av den logiska maskinen.

— Datorn är varken god eller ond. Det kan upprepas hur många gånger som helst. Du kan varken älska eller hata datorn.

Djävulen är gud och Gud är djävul.

Hamnade vi nu långt från Stålmänniskornas verklighet så lånar vi bara deras förmåga att snabbt resa i tid och rum — med muskelkraft och utan tankehjälp — och förflyttar oss till staden Argo City i Inre Rymden.

Zaltar, spelad av Peter O'Toole, är den förste av stadens invånare vi träffar. Knappt två timmar senare när filmen rullat ut är denne Zaltar den ende som fastnat i minnet. Särskilt nära kommer vi honom dock inte, särskilt djupt är han inte tecknad — men i jämförelse med de övriga ytliga seriefigurerna blir man ändå nyfiken på vem han var. Och vad som drev honom mot undergången. Det är Zaltars öde som får mig att tänka på Lars Kristiansson.

Storyn i "Supergirl" är snart berättad: Zaltar låter den unga Kara (Supergirl) leka och fantisera med "Omegahedron" — ett roterande, självlysande svart klot som är stadens viktigaste kraftkälla. Kara blir ivrig över sin nya leksak, fipplar till det och kraftkällan perforerar av misstag stadens skyddshölje och försvinner ut i den mörka rymden. Utan "Omegahedron" hotas staden av en snar undergång.

Zaltar tar ensam på sig ansvaret och dömer sig själv till ett evigt lidande i the Phantomzone, Vålnadszonen. Denna "rättegång" går förbaskat snabbt — vad som gör domen så lätt för honom att avkunna förstår vi inte. Det enda vi vet om Zaltar innan han försvinner är att han en gång grundat Argo City, han besitter stor kunskap i naturvetenskap och matematik, han undervisar i sexdimensionell

geometri — och han längtar efter att få resa till Jorden. Sin längtan efter det han hoppas få se där tillfredställer han genom att tredimensionellt avbilda föremål och djur från Jorden. För att få inspiration till att skulptera ett träd hade han "lånat" kraftkällan. Ett ödesdigert tilltag.

Den beslutsmma unga Kara ger sig trots protester iväg efter Omegahedron för att återföra den till Argo City. Under sin färd mot Jorden i Yttre Rymden förvandlas hon från ett oskuldsfullt Bauer-rå till en välmejkad blondin som fyller Stålflickedräkten som sig bör.

Väl på jorden utspelas sedan under en och en halv timmes film kampen mellan det goda och det onda i modern sagoform.

Omegahedron är en neutral kraftkälla och då den hamnar i den jordiska ondskefulla spåkvinnan Selenas händer blir den ondskans verktyg. Omegahedron är varken ond eller god. Dess verkningar består av hur den används och i vilket syfte.

Djävulen är gud och Gud är djävul.

Som i alla moraliskt uppbyggande sagor vinner godheten till sist. Men vägen dit är gäspande tröttsam och med ett undantag utan överraskningar.

I filmens slutskede — strax innan den avgörande kampen mellan Supergirl och Selena — har ondskan övertaget. Supergirl fängslas och fördrivs genom dimensionerna ut i en mörk rymd bortom tid och rum.

Hon landar på en mardrömslik planet, en kraterliknande plats med svart vass vulkansten, slipprande trögflytande gyttja, totalt mörker och utan organiskt liv. Supergirl upptäcker att hennes stålkraft är borta och kramar sina handflator blodiga när hon försöker förvandla en sten till stoft.

Uttröttad och förtvivlad räddas hon ur en svart gyttjepöl av en utsträckt hand. Handen tillhör Zaltar. Så möter vi honom igen, i Vålnadszonen.

Borta är nyfikenheten i hans ögon, istället en drogad dimmighet. Han rör sig långsamt, alltid med en fågelliknande sifon i handen, väter strupen gång på gång och ögonen blir alltmer dimmiga. Kläderna hänger i skitna trasor, i det grönbleka ansiktet sitter ett cyniskt charmerande leende fastklistrat.

Zaltar är ett levande lik, a beautiful loser. Han har anpassat sig till sitt öde, ett evigt lidande i Vålnadszonen — platsen från vilken ingen återvändo finns.

Men Supergirl, den pålitliga hjältinnan, har sin längtan kvar, vill inte ge upp kampen mot onskan. Av mötet med Zaltars förvandling brister hon i tårar och mascaran lägger sig som en sorgkant under ögonen.

— Du kan inte ha gett upp, Zaltar, vädjar hon. Finns det verkligen ingen väg härifrån?

Det gör det förstås, sagan är inte slut. En livsfarlig väg som bara Zaltar med sin stora kunskap känner till: genom ravinerna, undan kvantcirkeln, bortom den förgörande demonstormen och ut genom sprickan till en annan dimension. Det är enda vägen. Ingen har tidigare klarat sig igenom.

Så börjar de resan tillbaka. Zaltar fylls av sin forna drivkraft, ledsagar den skrämda Stålflickan, pressar ner henne mot marken när kvantcirkeln virvlar förbi ovanför deras huvuden och hjälper henne klara av sin rädsla.

— Erkänn din fruktan! Möt dina demoner! vrålar han till henne i den öronbedövande orkanen.

Plötsligt finns sprickan, räddningen nära. Ett vitt ljus

Mikael Andersson/MIRA

utifrån möter det helvetiskt röda. Zaltar lyfter upp Supergirl den sista biten, hon greppar om kanten, häver sig upp och sträcker en hand ner mot Zaltar för att hjälpa honom upp.

Men han tar inte emot hennes hand.

Med ett dött leende tittar han istället ner i demonstormens centrum och slänger sig in i dess vanvettigt roterande spiral.

Zaltars undergång är inget misstag. Det är hans vilja.

I slutet av en annan film, på ljusårs avstånd från Vålnadszonen, säger den döende visionärern Lars Kristiansson:

— Jag vill inte sitta på en öde ö med allt jag vet. Utan jag vill göra allt för att komma bort från ön. Jag skulle bygga en raket och ta mig till fastlandet även om jag skulle bli brännskadad. Och på fastlandet skulle jag säga: MÄNNISKOR, JAG ÄLSKAR ER!

* * *

Inför en mörknande framtid tystnar vi alltmer. Samtidigt hukar vi oss i orkanen av information och fakta som slår emot oss med tilltagande kraft. Förtvivlat försöker vi leta efter sanningar att sätta vårt hopp till.

Men vi omges av oändligt många modeller av verkligheten: politiska teorier, vetenskapliga formler, militära strategier och poetiska ord. Hur skall vi hitta vårt verktyg för att handskas med vår skräck inför kärnvapenhotet, vår vilsenhet inför datorsamhället? Det som styrkt mig av mötet med Lars Kristiansson är vikten av att erkänna vår fruktan, att våga titta på den och tala om den.

Vår största uppgift i informationsorkanen är kommunikation, mänsklig kommunikation. Så kan vi fördjupa vår kunskap, så kan vi försöka förstå ett större sammanhang och hitta en barrikad att slåss ifrån.

Men det krävs mod. Annars fastnar vi på vår öde ö eller i vår Vålnadszon, tigandes om vad vi vet och tysta med vår fruktan.

Eller med Ekelöfs ord:

"Där nattens sådd har fallit växer tystnad upp
och ensamhet
Där nattens sådd har fallit växer själen vild,
av ingen känd
En doft av höst och fallna löv på skumma stigar
blir tyst musik
för varje mulen vind som sakta plånar ut
en mänskodröm"

Susanne Johansson

Fotnot: Filmen "Illustrerat samtal med professor Lars Kristiansson" visas när detta skrivs — sent i februari — på Folkets Bio i Stockholm. Som jag inledde den här texten så kommer bara ett fåtal ha möjlighet att se den. Men Lasse Kristianssons tankar finns också dokumenterade i ett stort antal artiklar, ffa i Göteborgs-Tidningen.

Boken "Datorer—modeller—verklighet" är en sammanställning av många av dessa artiklar, är utgiven av Förlagsgruppen och kan beställas från Litteratur och föreningstjänst, Box 1338, 117 26 Solna. Tel: 08-730 02 75

SYNTHAR POESI & SORG

På ett stökigt inneställe i Berlin framför Anne Clark sina dikter till syntmusik från en bandspelare.

Ulrika Öhlund söker upp henne bakom scenen efter föreställningen.

Mitt bland stimmigt festande människor kommer två unga poeter varandra nära.

Hon heter Anne Clark. Kommer från London. Första gången jag ser henne är i Berlin, på innestället Metropol. Hon tittar skyggt utöver publikhavet och läser sittande två av sina dikter. Bakom henne står en rullbandspelare i väntan på användning.

För ungefär ett år sedan debuterade Anne Clark med Lp:n "Changing places", där hon läser sina dikter till musik och komp av David Harrow (på första sidan) och Vince Reilly (på andra sidan). Hon har sedan dess sålt plattor — inte bara i hemlandet England — utan framför allt i Belgien och Tyskland.

Efter konserten rusar jag bakom scen för att få en intervju. Den som hörs och syns minst av alla i rummet är Anne.

— Jag tycker inte om att prata, säger hon. Det är därför jag skriver dikter. Att stå på scen är mitt sätt att kommunicera med andra. Det här är den tredje turnén jag är ute på.

Före Annes "performance" uppträder gruppen Shiny two Shiny, som är ett tvåmannaband och en rullbandspelare. En sådan använder även Anne när hon framträder och för att understryka meningen och orden i vissa dikter visar hon svart-vita diabilder från hemlandet. Ett försök till allkonstverk synes det. Anne *läser* sina dikter till musiken. Den hårda, suggestiva synt-musiken används för att understryka nyanserna i Annes dikter. Den lyfter fram orden och får mig att lyssna efter deras verkliga innebörd. Ibland övergår den till att bli mystisk, ibland mer medryckande. Ändå bildas ett slags kontrast; den hårda, kalla, "manliga" synten mot Annes mjuka, varma, "kvinnliga" stämma, där hon stiger som en röst ur djupet av folkhavet och samhällets alla (o)ljud. Det är många frågor som dyker upp i mitt huvud och jag önskar plötsligt att jag förberett mig bättre. Men Anne är lugn, hon har inte bråttom. Stämningen och rösterna runt om oss är tämligen höga.

— Har du hört Patrick Fitzgerald? Jag är mycket inspirerad av honom, fortsätter Anne. Han har turnerat i Sverige nyligen och blev väl mottagen. Själv har jag aldrig varit där.

Jag frågar om hon skulle vara intresserad av att komma till kyliga Sverige. Det är hon. Vi pratar om olika ställen i Sverige som skulle passa. Jag berättar om mitt diktskrivande och lovar skicka några smakprov. Det känns avspänt och naturligt att prata med Anne. Hon är verkligen ingen snobb som låter berömmet stiga henne åt huvudet.

— Det finns ett buddistiskt centrum nära mitt hem. Dit brukar jag gå för att meditera. Jag bor i storstaden London, där det är lätt att känna sig ensam.

Anne skriver i en av sina dikter om detta:

Love is dead in metropolis
All contact through glove or partition
What a waste

The city -
A wasting disease.
I en annan av sina dikter "Poem for a Nuclear Romance" skriver hon mycket träffsäkert om betydelsen av våra liv inför hotet av kärnvapen.

When all our dreams lay deformed and dead
We'll be two radio-active dancers
Spinning in different directions
And my love for you will be reduced to power.

— Jag var väldigt nervös inför uppträdandet i Berlin. Mottagandet här betyder väldigt mycket.

Anne har sålt mest plattor i Tyskland och ikväll på Metropol har hon en stor publik. Hon får göra extra nummer och blir tvungen att spola tillbaka bandet och börja om från början. Orsaken till att Anne Clark använder bandad musik och inte levande är rent ekonomiska. Shiny two Shiny har samma problem, där gitarristen står för det enda "instrumentet". I ett av sina nummer lånar Anne honom.

Apropå ekonomi säger Anne lite bittert att hennes skivbolag tjänar pengar på henne. Själv kan hon inte försörja sig på sitt skrivande, utan blir tvungen att ta ett extra jobb när hon kommer hem från turnén. Så är den krassa sanningen för dagens konstnärer. *"A poem cannot heal a wound/...../ A painted picture on a wall/ Can't justify a life/...../ The actor is a bridge of words/ Leading us nowhere."*

Jag frågar Anne om feminism och kvinnokamp. Hon är inte aktiv själv, men tycker den är nödvändig. Precis som all annan frigörelse, säger hon.

Anne är som de flesta andra rädd för kärleken.

Love is a dangerous game to play with
A battle where only on side wins
A toy that is so easily broken heter det i en dikt.

Hon kan ändå inte låta bli att säga:
I am watching you
Drink in my hand
I wish it were you instead.

Men i dikten "Last Emotion" kryper det fram.

Like a scar from ear to ear
This jealosy is slowly choking us both to death.

Svartsjuka denna förödande känsla.

— Jag utgår alltid från vad jag känner när jag skriver. Det tror jag är ett typiskt sätt för kvinnor att skriva på. Män och kvinnor talar och skriver olika språk, varför deras skapande blir olika också.

Innan jag går, efter cirka två timmars samtal, ger Anne mig en skiva. Dedicerad "To Ulrieke. Liebe und Alles Gute!" Anne Clark.

Det sista jag ser när jag lämnar Metropol är hennes sorgsna ögon som tar farväl. Hon sitter ensam kvar på en stol bland högljudda, festande människor.

Ulrika Cennica Öhlund

David Corio

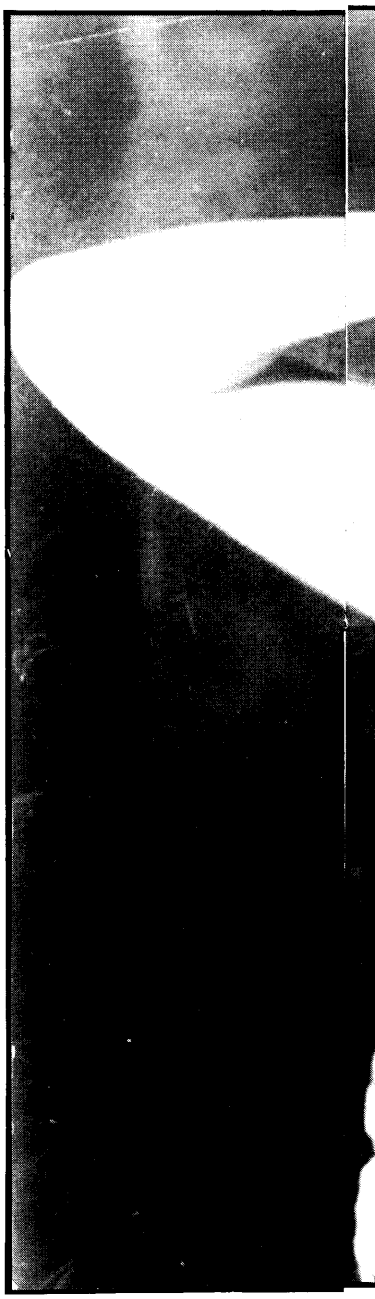

Theda Bara från filmen Cleopatra, ca 1914. Den första vampen, skapad av filmbolaget Fox' PR-män. Egentligen hette hon Theodosina Goodman. Hon var stjärna i filmer som The tiger woman, When a woman sins, When men desire. Theda Bara var en okonventionell kvinna för sin tid. Hon rökte offentligt och skrämde vettet ur journalister som ville intervjua henne genom sin blotta närvaro.

KVINNOSCHABLONER PÅ BIO:

Vampar, vampyrer och vanliga våp

Självständiga kvinnor är farliga.

Kvinnors sexualitet är hotfull.

Denna manliga rädsla har sällan gestaltats tydligare än i den amerikanska kommersiella filmen. Vi har fått se ett manligt universum, en manlig världsbild.

Och kanske identifierat oss med den.

Det är svårt att vara ensamstående förälder. Till och med Clint Eastwood har fått pröva på det. I hans senaste snutfilm *Tightrope* är han övergiven av sin fru, ensam med två döttrar och polar med en feminist. Här tycks Clintan ha kommit några steg vidare i sin utveckling. Samtidigt är han på jakt efter någon som mördar prostituerade. Är det han själv? Hur klarar snuten av frigjorda kvinnor? Som man måste han ha kontroll över deras sexualitet, han vill använda mask för ansiktet när han älskar. Ja, den kvinnliga sexualiteten har skrämt vettet ur män i filmen sen filmens begynnelse.

Det är härligt att gå på bio. Vi har gått på bio och sett passiva kvinnor, tillfångatagna kvinnor, våldtagna kvinnor, misshandlade kvinnor. Alltid beroende av män. Det har vi inte reflekterat över utan vi har identifierat oss med hjälten och sett med hans ögon på kvinnor. Inte förrän det kom en film som Suzanne Ostens *Mamma* förstod vi att det kunde vara annorlunda. Men dessa bilder har gått in i vårt undermedvetna och kontrollerar vår förståelse av oss själva, våra motiv och strävanden.

Bilden av världen i film reflekterar maktrelationer mellan kvinnor och män i det samhälle vi lever i. Filmen gjorde dessa maktrelationer självklara, rätta och naturliga. Aldrig någonsin blev de ifrågasatta. Vi får se ett manligt universum, en manlig världsbild. Det var inte vi som berättade vår historia och skapade våra bilden. "Den manliga blicken" blev allenarådande.

Vamp och vampyr

En första kvinnoschablonen var vampen från 1915. Men henne skapades den *andra* kvinnan, ett hot mot den ärbara amerikanska familjen, kärleken, troheten och lojaliteten. Myten om vampen blev en industri. Frun som undviker moderskapet för sin önskan om fina kläder och fester orsakar katastrof.

Theda Bara, den första vampen, fick en orientalisk bakgrund, och en sexualitet av det djuriska slaget. Liksom sin manliga motsvarighet Dracula stod hon i förbund med mörkrets och ondskans krafter. Skillnaden är bara att hon i stället för blod suger i sig mannens virilitet. Resultatet blir i båda fallen lika dödligt. Hon är i ordets rätta bemärkelse en "femme fatale" och en tidig regelbrytare.

Så småningom blev filmen en industri. Hollywood byggdes upp. Filmstjärnorna blev myter och deras liv också idéer till filmer. De levde ett luxuöst liv kryddat med skandaler, droger och skilsmässor. Detta tvärtemot samhällets moral och regler. Kyrkan och andra institutioner i det amerikanska samhället började protestera. För att förhindra införandet av en statlig eller lokal censur genomförde den amerikanska filmindustrin på trettiotalet en självcensur, den s k "koden".

Alla manus och färdiga filmer granskades av en byrå, som utdelade intyg på att filmen var godkänd. Det är nu som Tarzans höftskynke blir större, Jane kläds

Pressens bild

i klänning och dubbelsängen försvinner ur de amerikanska filmsovrummen. Enligt koden fick filmen inte sänka moralen hos åskådaren. Brott fick inte löna sig, äktenskapet fick inte hotas. Sexualiteten blev omskriven i sång och dans, tända cigaretter och ordlekar. Fram till sextiotalets början styrde koden den amerikanska filmproduktionen.

The hard boiled lady

Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden i USA under andra världskriget för ändrade också filmen. Som ett tidens tecken uppstod "film noir", den svarta filmen. Där slets familjerelationerna sönder, här fanns ingen grogrund för relationer eller familj i egentlig mening. Nu framträdde "the hard boiled lady", aktiv, intelligent och maktfullkomlig, även om det för det mesta var destruktivt både för henne själv och omgivningen, dvs mannen.

Mannen och kvinnan var jämställda, men bara framför revolvermynningen. Filmerna inleds ofta med ett mord och slutar med att motspelarna skjuter varandra, som i *The lady from Shanghai* med Rita Hayworth och Orson Welles.

Film noir är utpräglat svart och vit och full med silhuetter, speglar och reflexer. Filmrutan domineras ofta av kvinnor som är sexuellt utmanande med långa slanka ben och cigarettmunstycken och stora svepande hårsvall. De är ofta nattklubbssångerskor och rör sig i mörka, rökiga lokaler, gärna i den undre världen, där ingen god mor någonsin skulle sätta sin fot.

Myten om kvinnans destruktiva sexualitet, som företräder allt ont, överskrids i film noir. Här måste mannen skydda sig mot den. I den övriga filmen är kvinnan svag och oförmögen att ta vara på sig själv och behöver mäns beskydd för att överleva. Hon är beroende av männens välvilja. I film noir är det i stället mannen som behöver skydda sig mot sexualiteten och mot förgörelsen. "The dark lady" i film noir har något som hennes oskyldiga medsystrar saknade, tillgång till sin egen sexualitet och till mäns.

Några exempel på noir-filmer är *Gilda* med Rita Hayworth, *Riddarfalken från Malta* med Mary Astor och Humphrey Bogart, *Postmannen ringer alltid två gånger,* som gjordes 1946 och *De samvetslösa* med Barbara Stanwyck och Edward G Robinson.

Kriget tar slut och kvinnorna tvingas tillbaka till köken. Även filmbranschen förändras, filmstjärnorna falnar och regissörernas stjärna tänds. Hollywood är på fallrepet och televisionen får sin plats i vardagsrummen.

Sexgudinnan och den professionella oskulden

Nu föds sexgudinnan och hennes antites, den professionella oskulden. Konjunkturerna stiger och de kvinnliga stjärnornas kurvor ritar samma mönster. Det är bystdrottningarnas decennium. Men sexualiteten finns inte hos kvinnorna själ-

Rita Hayworth och Orson Welles i The lady from Shanghai från 1947. Spegelreflexerna är typiska för film noir, den svarta filmen, som kom under andra världskriget. I The lady from Shanghai leder kvinnans sexualitet till bådas undergång, ett annat typiskt drag för film noir.

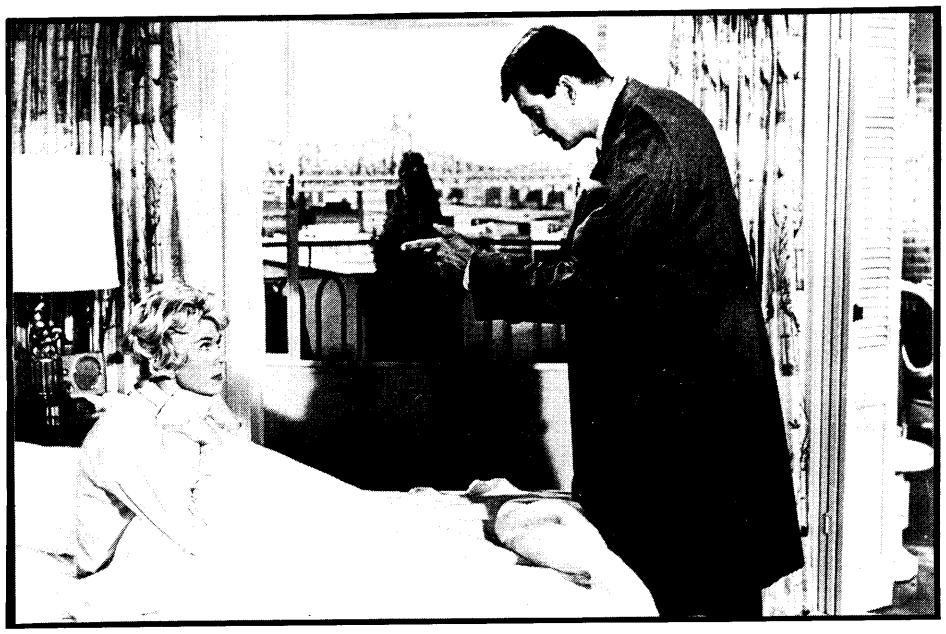

Doris Day och Rock Hudson i Jag hatar dej älskling från 1959. I 40-årsåldern fick Doris Day bli den professionella oskulden i sängkammarfarser mot Rock Hudson. Sexgudinnans raka motsats men ändå hennes medsyster genom förnekandet av den egna sexualiteten.

va, de är objekt och tröstnappar åt mannen. Marilyn Monroe förkroppsligar sexualiteten men är samtidigt ett barn, en barnkvinna.

Som sexgudinnans motpol fanns den professionella oskulden, som på ett sätt liknar sin syster. Hon har inte heller några behov. Hon kan ha ett arbete som intresserar henne, men det är det hägrande äktenskapet och moderskapet som är det viktigaste. Hon är ofta från landet, varken dricker eller svär, men kan vara beredd att ge sig åt Rock Hudson. Här lägger dock berättelsen alltid hinder i vägen. Telefonen ringer eller en besökande väninna räddar henne i sista stund. Efter många bekymmer förenas de älskande i en slutkyss och äktenskapet väntar.

Under sextiotalet uppstod två riktningar i den amerikanska filmen som sträcker sig in i våra dagar. Det var första filmerna om det manliga kamratskapet med två män i huvudrollen, där kvinnorna uteslöts helt.

I *Butch Cassidy and the Sundance kid, Midnight Cowboy* och *Easy rider* spelar kvinnor en marginell roll, om de ens förekommer. Etta Place i *Butch Cassidy* är märmast ett påhäng. Männen i dessa filmer har inget behov av kvinnor utan de har nog av varandra.

Om det andra könet däremot inte kan undvikas får man utplåna det. Det är den andra riktningen med mord och våldtäkter som i t ex *Clockwork Orange* och *Strawdogs.* Det räckte med att vara kvinna för att straffas.

The good/bad girl

Filmen *Looking for Mr Goodbar,* som kom 1977, kan ses som en länk mellan filmerna där kvinnor förgjordes och de s k "kvinnofilmerna", som Hollywood skapade på 70- och 80-talen. Filmen handlar om kvinnlig frigörelse och vilka problem den för med sig. Den bygger på en 60-talsideologi om fri kärlek, när hippies tog til droger för att överskrida sina borgerliga gränser, men som på 70-talet förvandlats till ett desperat sökande på barer efter droger och ett "skjut" som skall maskera ensamheten i dataåldern.

Filmen visar också det stora hot som kvinnlig frigörelse är för patriarkatet. Huvudrollsinnehavaren Teresa är en hjältinna, som vägrar att förneka sin lust. Hon har större möjligheter än sina medsystrar i äldre filmer att leva sitt eget liv, men det gör också att hon är ett större hot mot patriarkatet och straffet blir därefter.

Looking for Mr Goodbar är kritisk mot kärnfamiljen, men trots det lyckas filmen idealisera moderskapet genom hjältinnan själv. På dagarna arbetar nämligen Teresa som lärarinna för döva barn, där hon är varm och medkännande. Nätterna tillbringar hon på barer med olika män. Hon är en förlängning av "the good/bad girl" från 40-talet, som i sig förkroppsligar både horan och oskulden. Teresa bryter mot reglerna och straffet blir döden. Hon mördas av en man som

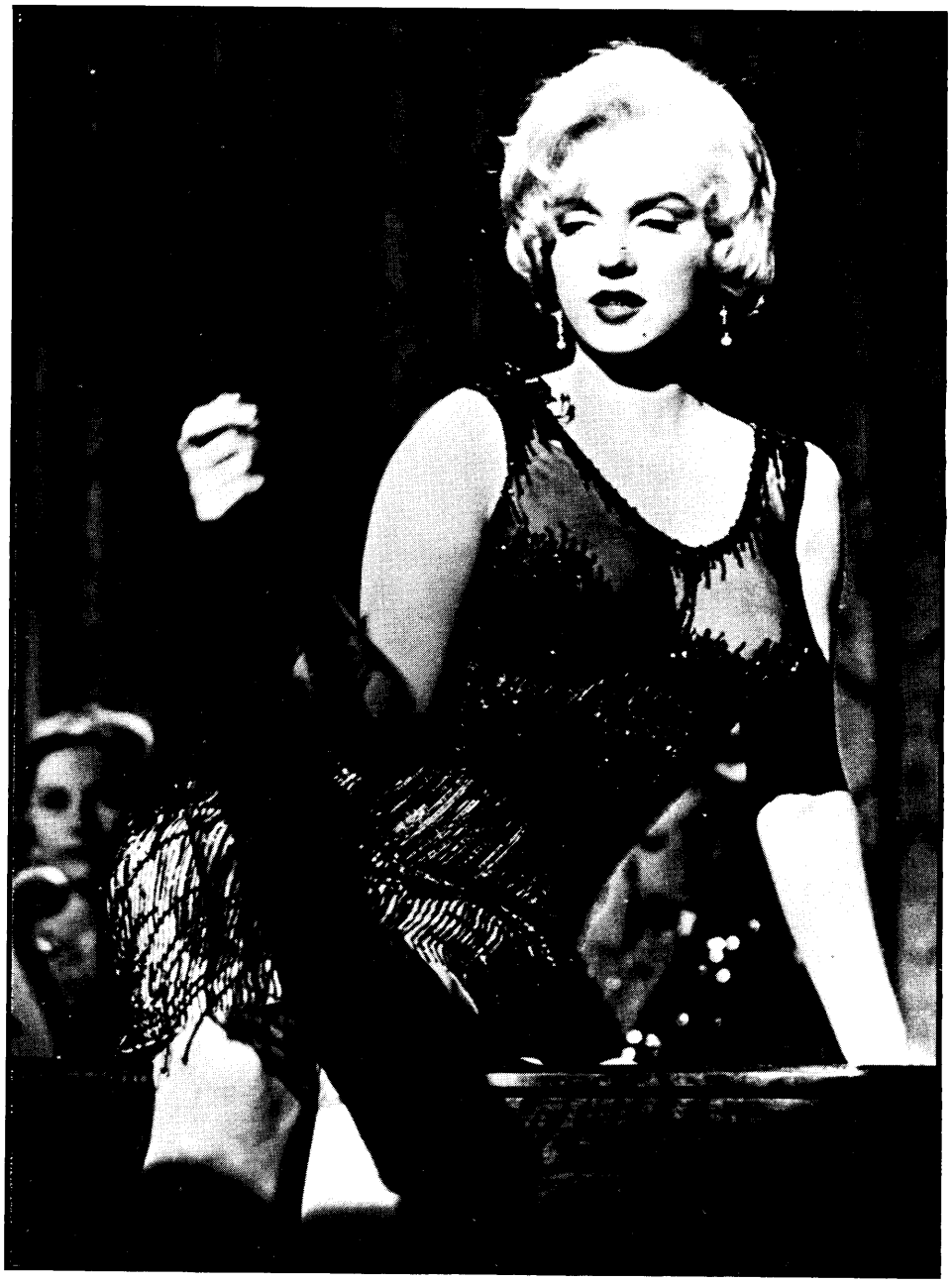

Marilyn Monroe i I hetaste laget från 1958. Representant för 50-talets sexgudinna, som samtidigt är barn och kvinna, ett amerikanskt kvinnoideal. I sina roller fick Marilyn Monroe aldrig bli en mogen kvinna, ha en egen vilja eller en egen sexualitet, utan tvingades in i rollen som dum men godhjärtad blondin.

inte heller är en "riktig" människa. Han är bisexuell.

Hollywood har alltid vänt kappan efter vinden och varit känslig för förändringar i samhället, förändringar som med en viss tidsförskjutning dyker upp i filmerna. Mot slutet av 70-talet och början av 80-talet kom de s k "kvinnofilmerna", som tog upp frågor som väckts av kvinnorörelsen, framför allt frigörelsemotivet, men också ökat förvärvsarbete bland kvinnor, utbildning, förändrade sexuella mönster, preventivteknik, giftermål och skilsmässor. Sådana filmer var *En fri kvinna, Vändpunkten* och *Julia.*

Vi lockades till bio för att få se fria kvinnor och kvinnorörelsens problem gestaltade på film, men fick i stället se Hollywoods svar på Grupp 8, dvs den halvtidsanställda konstgalleristen, som kan tänka sig att vänta i alla fall tre månader innan hon gifter om sig med den attraktive och framgångsrike konstnären, med skägg och allt, som i *En fri kvinna.* Drömfabriken hade framställt den "nya" kvinnans dröm, nallebjörnen. Förebilden av en självständig kvinna lyste fortfarande med sin frånvaro.

Filmer av kvinnor

Kvinnliga regissörer fanns redan på 20-talet i Hollywood och framför allt kvinnliga manusförfattare, som var vanliga ända fram till ljudfilmens genombrott. Alinor Glyn är en, Anita Loos en annan. Men nu kommer filmer som heltigenom är skapade av kvinnor. Dessa filmer görs inte i Hollywood utan i Europa.

Behandlingen av kvinnlig vänskap i amerikansk film har alltid skildrats som rivalitet och konkurrens. Ett av de viktiaste temata i den nya filmen gjord av kvinnor är vänskapen mellan kvinnor. Det är en viktig och betydelsefull relation som t o m kan hota äktenskapet.

I *Två franska väninnor* skiljer sig kvinnorna från sina män för att leva tillsammans och i *Ren illusion* blir Ruths vänskap med den starka och självständiga Olga firgörande. Ruth ser det förtryck hennes man utsätter henne för och i en symbolisk scen i slutet av filmen skjuter hon honom.

Ett annat viktigt tema är det självbiografiska eller biografiska, berättelsen om regissörens mamma som indirekt blir berättelsen om den egna uppväxten, t ex *Mamma* av Susanne Osten och *Tyskland bleka moder* av Helma Sandler-Brahms. I dessa filmer görs ingen boskillnad mellan det offentliga och det privata utan de har en helhetssyn där det ena går in i det andra.

I *Berget på månens baksida* gestaltas kärlekens villkor för en självständig kvinna i början av 1900-talet, baserat på Sonja Kovalevskys liv, men lika angelägen idag.

I Norge är det Vibeke Lökkeberg som i *Löperjenten* berättar om sin uppväxt i efterkrigstidens Norge.

Den ungerska regissören Martha Meszaros har i *Nio månader* och *Marie och Julie* skildrat kvinnors vänskap och liv.

Isabelle Huppert i Två franska väninnor från 1983. Återigen en film om frigörande kvinnlig vänskap. Lena är uttråkad i ett äktenskap med en man som hon inte har valt. Den starka vänskapen med Madeleine får henne att ta sina barn och lämna mannen, vars liv krossas.

Harry Dean Stanton och Hunter Carson i Paris Texas, 1984. Här är familjen som betydelsefull institution krossad. I vår tid stämmer inte kvinno- och mansrollerna längre. Mönstret är uppbrutet och splittrat och en längtan både till något nytt och bakåt, till det gamla, är ett tema som återkommer i många filmer.

Men Hollywood låter inte vänta på sig. I början av 80-talet kommer den mjuka motreaktionen mot kvinnofrigörelse och kvinnorörelse. Vem kunde inte låta blir att gråta av *Kramer mot Kramer*? Här reagerar filmindustrin mot kvinnors krav på delat hemarbete och barnavård. Svaret blir att om männen måste ta del av det arbetet tar de över omvårdnaden helt och hållet och förväntar sig dessutom beröm. Mr Kramer tar ett par månader hand om parets son och får därmed vårdnaden om honom.

I *Tootsie* visar Dustin Hoffman oss trista ock tråkiga kvinnor hur kvinnokampen skall föras. Det enda skälet till att vi är så förtryckta är att vi inte säger ifrån så som han/hon gör. Filmen är negativ mot lesbianism men ger mannen rätt att uttrycka den feminina sidan hos sig själv.

Den nya mansfilmen

Det senaste året har vi fått se ett antal filmer som visar män som förlorat fotfästet och som längtar efter något annat. Sjömannen i *Den vita staden* söker ständigt en kvinnas ögon att spegla sig i. Utan henne klarar han sig inte och kan inte hitta något fotfäste. Samtidigt är älskarinnan och hustrun starka och självklara gestalter med egna liv.

Samma nye man vandrar ensam i det förödda amerikanska landskapet i *Paris, Texas*. Han har förlorat sitt språk och sin förankring. Drömmen om tillhörighet, kärlek och familj är krossad. För honom är faderskapet nästan livsavgörande. Han är ömsint och kärleksfull och vill verkligen nå sin son.

Han symboliserar mannen som upptäckt att den gamla mansrollen inte håller längre. Den nya har han inte funnit än. Den leter han efter.

Den manliga ensamheten och den renodlade sexualiteten, destruktiviteten, "every man kills the thing he loves", handlar *Matrosen och stjärnan* om, Fassbinders sista film. Det är en mörk film. Här finns inga vägar ut.

I vågen av B-filmer finns däremot inte många tecken på förändring. Här porträtteras kvinnan som ett oskyldigt offer för sexgalningar och våldtäktsmän samtidigt som det antyds att hon egentligen är frigjord eller lesbisk. Det är filmer som *I nattens mörker, Han vet att du är ensam, Mannen i mörkret,* en blandning av skräckfilm och thriller.

Sexualiteten har varit och är problematisk. De roller som kvinnor stöps i filmerna har varit och är normbildande. Det handlar hela tiden om kontroll av den kvinnliga sexualiteten.

I film gjord av kvinnor har vi ännu inte nått fram till gestaltningen av sexualiteten. Det beror antagligen på att sexualiteten har blivit så hårt exploaterad. Men när den kommer ser den säkert helt annorlunda ut än den vi är van vid från film.

Eva Ekelöf
Gun Hedbom

Kassa biffar

Den 19 januari attackerades McDonald på flera håll i Europa. Greenpeace i London hade utsett dagen till internationell protestdag mot McDondalds. Snabbmat-plast-kulturen ödelägger både natur och folk. McDonalds och deras kunder är sågspånsfolket, lyder stridsropet. Det är sågspån dom säljer, äter, har i huvudet och lämnar efter sig. En sjättedel av Amazonas regnskogar skövlas till förmån för hamburgarna. Biffkor slaktas och förpackas på stället i stora fabriker och transporteras sedan vidare med flyg.

I Århus, Danmark, krossades rutor och väggarna täcktes med grafitti. Protesterna ledde till förstasidesartiklar om att nu måste man upprätta medborgargarde mot den meningslösa förstörelsen. Man syftade då inte på McDonalds.

Ekomedia

Vårdkase mot porr

Kvinnofronten i Stockholm anordnade den 2 februari porrbål utanför Leif Hagens affär för att markera starten på en förnyad kamp mot porren.

Kvinnofronten skriver i sitt pressmeddelande:

"Porren har under de senaste åren utvecklats till att bli allt råare och mer våldsinriktad. Porren handlar *inte* om oskyldiga bilder av nakna kvinnor. Porren handlar om makt och kontroll. Kvinnor binds och misshandlas. Idag har perversiteten nått så långt att det kommit s k "snuff-movies" — filmer med regelrätta mord på kvinnor.

Porren drabbar oss alla, även barnen. I porrtidningarna fotograferas tonårstjejer med nallar och andra barnsliga attribut. De uppmanar till incest och barnporr.

Vi vänder oss mot Leif Hagen för att han är den största kvinnoexploatören i Sverige idag. Reklam för hans tidningar och produkter förekommer överallt; den sprids i idrottstidningar för småpojkar, i gratistidningar som går ut till alla hushåll, och inte minst genom Pressbyrån.

Porrens profitörer får verka fritt i Sverige idag. Det kan vi inte längre acceptera. Vi är övertygade om att de flesta människor ser porren som något negativt, men samtidigt som något som bara "finns" där. Man blundar för porrens utveckling, för att slippa se hur långt den gått. Men det är allas vårt ansvar att sätta stopp för den utvecklingen.

Därför har Kvinnofronten ordnat detta symboliska porrbål. Det är en *vårdkase* vi tänder, för att varna, och göra alla uppmärksamma på att respekten för människovärdet är angripen. Det är starten på en förnyad kamp mot porren. Vi slåss för alla kvinnor och barns rätt till trygghet, och för alla mäns och kvinnors rätt till en sexualitet utan förnedring."

"København" igång igen

Natten före julafton bröt sig någon eller några in och satte eld på veckotidningen KØBENHAVN's redaktionslokaler. Allt utom lay-outrummet blev totalförstört.

Enligt egen utsago är tidningen socialistisk i sitt innehåll, aktiverande i sin metod, folklig i sin form och solidarisk i sin etik. Under det senaste året har tidningen fört en hård kampanj mot Köpenhamns civilpolis, URO-patrullen. Ockupanter och aktivister har alltid fått plats i tidningen och myndigheterna har gisslats både för övergrepp och underlåtenhet. I det sista numret före branden publicerades CIA's handbok för kontragerillan i Nicaragua.

Ett nödnummer producerades av den 30 personer starka redaktionen under kaotiska förhållanden i ett rum som var 80 m^2. Alla var eniga om att det skall till mer än en tändsticka för att bränna av KØBENHAVN. Efter ett uppehåll på fyra veckor är man nu igång i nya lokaler.

Polisen utreder branden men menar att det kan bli svårt att finna den eller de skyldiga.

Ekomedia

Privata kåkar

I en rapport från Adam Smith-Institutet, USA, föreslås regeringen att låta privata firmor bygga och driva fängelser. Ett bevakningsföretag i Pennsylvania ligger i startgroparna och väntar bara på den nödvändiga lagändringen.

Rapporten föreslår också elektronisk personövervakning. Den dömde får fastsatt ett armband som utsänder signaler till en övervakande dator. Om fången avviker från de områden där han får vistas alarmerar datorn. Övervakningen kan utformas individuellt så att personen t.ex. får röra sig mellan bostad och arbetsplats längs en bestämd väg och på bestämda tider.

För våldsförbrytare har man utarbetat en metod där en sensor inplanteras i huvudet. Den läser av kemiska och elektriska reaktioner. När personen blir våldsamt arg utsöndras adrenalin. Sensorn meddelar detta till datorn som ger signal till en inplanterad ampull att ge ifrån sig ett lugnande medel.

Ekomedia

Vidrigt videospel

I Västtyskland kan man på videomarknaden hitta en ny era av videospel. De produceras i Japan och exporteras sedan till Europa. Ett av dessa spel, "Lover Boy", går ut på att den som spelar kontrollerar en naken karl. Hans uppgift är att våldta så många kvinnor som möjligt. Varje gång han lyckas få tag i ett offer syns orden HJÄLP HJÄLP på bildskärmen plus namnet på kvinnan han fångat. Om kvinnan hinner till polisstationen utan att ha blivit våldtagen får man inga poäng.

Detta spel har hittats i flera spelhallar trots att det tyska hälsovårdsministeriet försäkrar att samtliga kopior beslagtagits och förstörts.

Ekomedia

URUGUAY

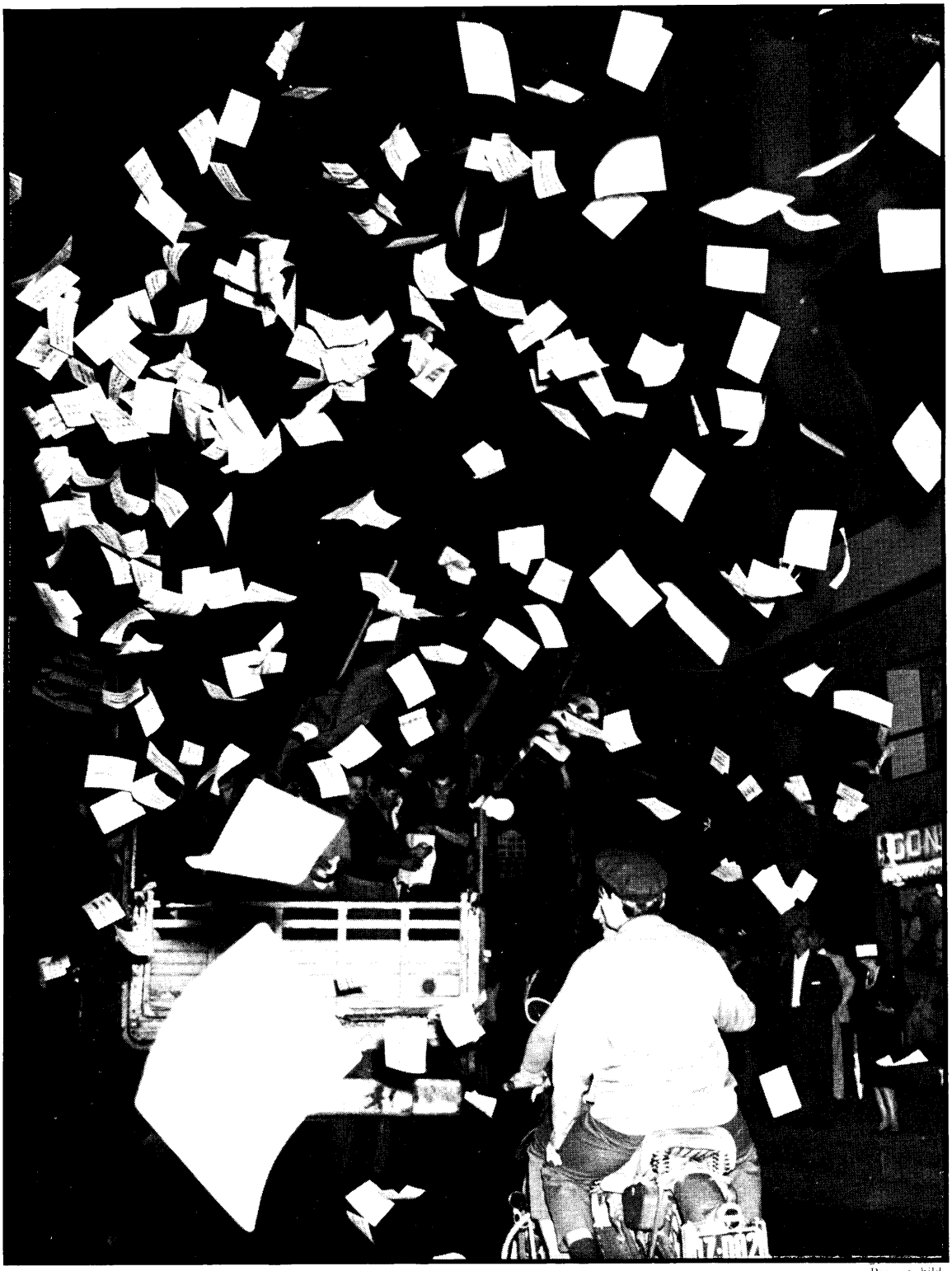

Demonstranter sprider flygblad från en lastbil. Montevideo, 4.15.67

Pressens bild

Uruguay var en av världens första välfärdsstater, med hög levnadsstandard, framsynt sociallagstiftning och berömt skolväsende. På 50-talet sjönk priserna på de stora exportvarorna: ull, kött och läder. Det fick återverkningar på hela ekonomin. Minskade realinkomster, devalveringar och inflation skärpte motsättningarna i landet.

På 60-talet växte en stark vänsterrörelse fram. Stadsgerillan Tupamaros användes som förevändning för en säkerhetspolitik som riktade in sig på att krossa den "inre fienden". När militären tog över 1973 blev förföljelserna ännu mer omfattande. Enligt Amnestys uppskattningar för år 1976 så hade en av 50 uruguayare varit fängslad, en fängelsevistelse som för de flesta var förenad med brutala förhör och tortyr. Och en på 500 satt då i fängelse av politiska orsaker. Vid ingången av 1984 fanns det fortfarande 1 000 politiska fångar.

I november förra året var det val i Uruguay, de första valen på 13 år. I mars i år överlämnar militären formellt makten till den civila regering som tillträder. Då kommer också de politiska fångar som fortfarande sitter fängslade att friges.

Idag är landets ekonomi katastrofal. Levnadsstandarden har sjunkit kraftigt. Man räknar med att lönerna bara motsvarar 40 procent i köpkraft jämfört med före kuppen. Många är arbetslösa. Den officiella siffran är 15 procent, men många uppskattar den reella arbetslösheten till omkring 30 procent. Under 70-talet har landet dragit på sig en stor utlandsskuld. Kraven på att återbetala lånen kan göra en ekonomisk återhämtning omöjlig.

ZELMAR MICHELINIS ÄNKA:

— Glöm inte de politiska fångarna efter amnestin!

På en liten gata nära Ramblan, den väg som löper längs stranden i Montevideo, ligger La Casa Solidaria — Solidaritetens hus. Där träffar jag för första gången Elisa der Pine de Michelini. Hon är en av de kvinnor som brutit tystnaden och börjat arbeta öppet för de politiska fångarna i Uruguay.

— Att sätta igång och arbeta tillsammans med verksamheten i det här huset har varit en stor upplevelse. Under alla dessa år har vi känt oss så ensamma.

— Du ska veta, fortsätter Elisa, att man gjort allt för att vi som är anhöriga till politiska fångar inte skulle lära känna varandra och kunna träffas. När det var besökstid på fängelset kom vi ju alltid många samtidigt. Efter en tid började vi lära känna varandra. Så snart fängelseledningen märkte det, fick vi byta tid och grupp för att komma bland människor vi inte kände.

I Uruguay har det under militärregimen varit en brottslig handling att hjälpa politiska fångar. Man försökte också ge de anhöriga en känsla av medskuld. De vuxna fick lämna foton och till och med barnen var tvungna att visa upp legitimation vid besöken. Allt för att de skulle känna sig misstänkta och bevakade. Elisa berättar:

— Vid ett tillfälle ville jag ställa upp för en fängslad flicka som inte hade några anhöriga kvar i landet. Det gillade inte fängelseledningen. Hennes problem angår inte dig, påstod de. Och för att riktigt understryka det, förbjöds jag att besöka min dotter under en tid. Det var ju det kännbaraste sättet att bestraffa mig.

La Casa Solidaria har funnits till i ett halvår. Gemensamt för dem som arbetar med huset är att de alla har anhöriga som är politiska fångar. Det är ett hus som sjuder av verksamhet. På golvet står fullt med lådor. Det är insamlade kläder som de ännu inte hunnit packa upp ännu. Flera väggar täcks från golv till tak av hyllor där tidigare anlända kläder förvaras.

— Det är till dem som frigivits och till deras familjer. Många är ju absolut barskrapade. Vi försöker täcka några av de mest omedelbara behoven.

Till huset är också ett läkarlag knutet. Flera av dem som kommer ut från fängelset är i stort behov av medicinsk behandling.

— För kom ihåg, i Uruguays fängelser har man gjort allt för att bryta ner de

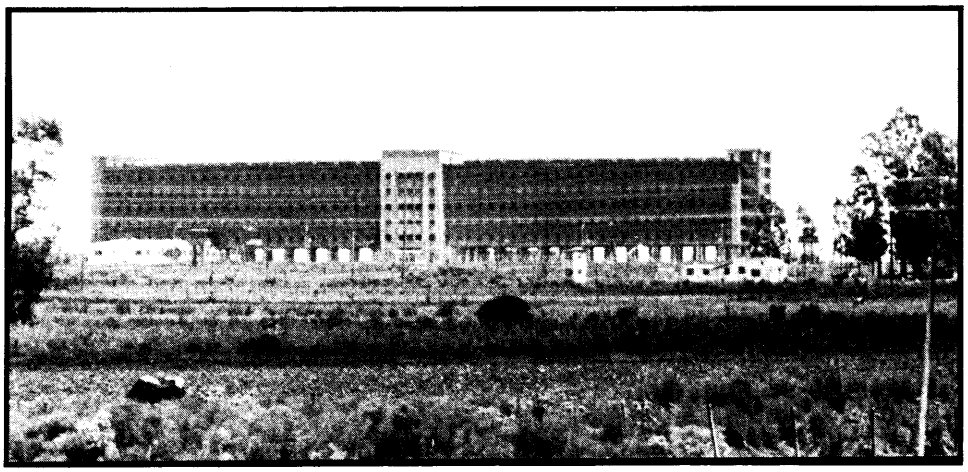

Här i Libertadfängelset satt Uruguays politiska fångar. Libertad betyder frihet. När en fånge lämnade fängelset måste han betala en räkning för kost och logi.

politiska fångarna, både fysiskt och psykiskt. Inte ens när de ska friges slutar man trakassera dem. Ofta brukar man snagga av allt deras hår en extra gång alldeles innan frigivningen. På det viset får de gå omkring med ett synbart "minne" från fängelset i flera månader, tills håret vuxit ut.

— Inte ens de fångar som dött har visats den minsta medmänsklighet att få dö i frihet. Det är bara några månader sedan Adolfo Wassem dog. Alla visste att han bara hade en kort tid kvar, men han släpptes inte ens då.

Adolfo Wassem var en av de fångar som hållits inspärrad under speciellt svåra förhållanden. När han begravdes i Montevideo i höstas följdes han av över 40 000 människor till graven.

Elisa Michelini bor i ett stort hus i ett villaområde i Montevideo.

— Det här huset har rymt en stor familj, säger Elisa. Fast, som du ser, är det lite förfallet nu. Jag har inte haft råd att underhålla det som förr.

Vi sitter i vardagsrummet. Det är enkelt inrett. En gammal soffa, fåtöljer, ett skåp. På väggen en enda bild: ett stort foto av maken, Zelmar. Jag känner igen bilden från många tidningar. Han var en av de riktigt folkkära ledarna inom vänsterkoalitionen Frente Amplio.

När han började engagera sig i politiken var det först inom det stora, etablerade coloradopartiet, men han tillhörde dem som orienterade sig åt vänster på 60-talet.

Zelmar Michelini blev så småningom en av förgrundsgestalterna inom Frente Amplio. 1976 höll han på att förbereda ett samarbete över partigränserna mot militärregimen i Uruguay. Då försvann han plötsligt och återfanns senare mördad.

Elisa och Zelmar fick tio barn. Den yngsta är idag 15 år. En dotter sitter i fängelse sedan många år. Flera av barnen lever i exil. Och några kunde man återfinna bland listorna på vänsterkoalitionens kandidater inför valet i höstas.

— Vi gifte oss i slutet av 40-talet, berättar Elisa. Min man var banktjänsteman och vid den tiden hade de en god lön. Den räckte till en stor familj. Inte för att vi levde i lyx, men det var heller inget som fattades. Jag kände aldrig något tvång att gå ut och arbeta för att bidra till försörjningen. Och så kom ju barnen, det var tätt mellan de första. Jag trivdes med att vara hemma med dem.

— Det var en positiv tid för de äldsta barnen att växa upp i. Då, på 50-talet, fanns utbyggd hälsovård, vitaminer och en allmän känsla av tilltro till framtiden, säger hon med ett leende.

Ungdomsuppror

I dessa ljusa visioner växte de upp. Så småningom, när de kom upp i tonåren konfronterades de med ett samhälle som var raka motsatsen till deras förväntningar. Det var detsamma som hände i USA och Europa, till viss del. De tillhörde ju -68 års generation.

Elisa fortsätter:

— Här i Uruguay möttes ungdomarna av en fruktansvärd repression. Det var framförallt dem militären riktade in sig på. Särskilt på skolor och universitet var förföljelserna svåra.

— Hit kom militärerna också, berättar Elisa. Men det var inte så farligt. De kom bara hit en 2-3 gånger och gjorde husundersökningar. Det fanns andra som råkade värre ut.

1973 tog militären makten genom en kupp i Uruguay. Många fick då fly från landet. De flesta valde att bosätta sig i Buenos Aires. Det gjorde också Elisas man och de äldsta barnen.

— Jag blev kvar här med de mindre barnen, men jag träffade de andra ofta. Det var som att plötsligt ha fått två familjer.

Det var en period som fick ett tvärt slut. Zelmar mördades. En dotter försvann. Hon återfanns senare, i livet. Flera av barnen fick gå i exil.

- Jag bodde kvar i Montevideo hela tiden. Barnen var ju fortfarande inte vuxna, och så satt ju en av mina döttrar i fängelse här.

— Mina yngre barn fick växa upp under helt andra förhållanden än de äldre gjort. Det var under de svarta åren. De fick försaka mycket. Vår ekonomi hade blivit sämre. Och de fick växa upp utan far.

— Ändå har de blivit underbara, allihopa, tillfogar Elisa.

Vi går ut i den lilla trädgården bakom huset. Elisa visar ett citronträd som mot alla regler bär frukt hela året. Stora saftiga citroner. Med hjälp av en käpp petar hon ner några.

Plötsligt måste Elisa gå in och ringa — till fängelset. Hon ska försöka ändra den besökstid hon fått för att besöka dottern.

— Jag har länge haft samma veckodag för besöken. Det låser ju alltid upp en hel dag, och då får man inrätta sig efter det. Nu har de bytt min veckodag, och då vänds allt upp och ner.

Varje vardagseftermiddag är Elisa verksam i La Casa Solidaria. I folkmun kallas det ofta De Befriades Hus. När vi träffades var hon lite bekymrad.

— Du förstår, vi har kunnat förmedla ekonomiska bidrag till dem som frigivits. Det har varit tillräckligt för dem och deras familj att klara sig på de första månaderna. Pengarna har kommit utifrån, bland annat från Amnesty.

Elisa och de andra kvinnorna på La Casa Solidaria är rädda att den hjälpen utifrån ska upphöra. I mars tillträder nämligen en civil regering i Uruguay. Det kommer troligen att innebära att alla politiska fångar släpps.

— Det är när de släpps som vi verkligen behöver hjälp. De kan inte ta på sig rollen av familjeförsörjare med detsamma när de kommer ut. Det är svårt för dem att överhuvudtaget få jobb. Den officiella siffran på arbetslöshet ligger på 15 procent. Dessutom är det många som aldrig mer kommer att kunna jobba.

— Nu mer än någonsin behöver vi allt stöd vi kan få.

Caroline Svensson

•STURE DAHLSTRÖMS•

DEN GALOPPERANDE SVENSKEN

KOMMER UT IGEN!

Det gör den på det nystartade förlaget MOSQUITO böcker.
Du kan beställa boken direkt från förlaget genom att sätta in 75:- (inkl moms och porto) på postgiro 74 28 89-9 eller skicka in talongen bredvid (då tillkommer postförskottsavgift på 7:-) så får du boken på posten.

Mosquito
Böcker som sticker . . . ut!

MOSQUITO BÖCKER,
Kompassgatan 1, 413 16 Göteborg, 031-244059, PG 74 28 89-9.

Frankeras ej. MOSQUITO betalar portot.

MOSQUITO BÖCKER
SVARSPOST
Kundnummer 76753003
400 32 GÖTEBORG

Jag beställer ..... ex av
Sture Dahlströms
Den galopperande Svensken
och betalar mot postförskott

Namn.....
Adress.....
.....

kommentar

- Om du tar ställning för de förtryckta och vill veta vad de tycker och gör, då ska du läsa Kommentar.
- Om du vill veta vad som händer i världen, i södra Afrika, i Vietnam, i El Salvador och USA, då behöver du Kommentar.
- Om du vill läsa om upprustningen och kärnvapnens politiska betydelse, då behöver du Kommentar.

Kommentar behöver prenumeranter!
Pren. ett år.....150:- ☐
Provpren. 3nr.....25:- ☐

NAMN

ADRESS

POSTADRESS

Frankeras ej
KOMMENTAR
betalar portot

kommentar
SVARSPOST
Kundnummer
30 357 024
102 60 Stockholm

FYRA KVINNOKURSER PÅ ÅSA

Veckokurser
22 — 26/4 Kvinnor, arbetsmarknaden och facket
28/7 — 3/8 Kvinnor igår idag i morgon
28/7 — 3/8 Kvinnor i press, radio och TV

Långkurs 24/8 1985 — 9/5 1986
Kvinna igår idag i morgon — en kurs av och för kvinnor. Den ger samma behörighet som en allmän folkhögskolekurs.

Åsa har också allmän kurs, skrivarkurs, kulturkurs och kursen alternativ framtid.

SÖDERMANLANDS LÄNS LANDSTING

Skriv eller ring för prospekt och andra upplysningar
Åsa folkhögskola, 640 20 Sköldinge, 0157/500 11

Sexualiteten som vapen mot makt och kontroll

En av åttiotalets hittills absolut intressantaste böcker *SEXualitet och ÖDE — Den mänskliga fruktsamhetens villkor* av *Germaine Greer*, har inte på långt när fått den uppmärksamhet den förtjänar. I de fall den givits utrymme har den så gott som genomgående missuppfattats eller vantolkats.

Förmodligen är innehållet dynamit! Tydligast stod detta klart vid DN-journalisten Peter Bratts möte med författarinnan Istället för att diskutera bokens innehåll avslöjade sig Peter Bratt genom att i ett reportage från sammanträffandet beskriva Germaine Greers utseende och lättat utbrista att hon inte alls var så vacker (och därmed farlig, min anm) som han hört beskrivas.

* * *

Temat i boken är fruktsamhetens villkor, inte en kvinnlig författares bekännelser om sitt sexuallivs utveckling.

Tre underteman som delvis har karaktären av motsatsresonemang har framför allt fångat mitt intresse. Det första är påståendet att fruksamheten är en primär beståndsdel i sexualiteten lika stark eller starkare än libido, lusten. Det belyser hon genom följande, igenkännbart för var och en av oss:

Det finns all anledning att fundera över om inte det stora antalet oönskade graviditeter bland tonårsflickor kan hänga samman med ett omedvetet behov att få sin fertilitet styrkt innan man vidtar åtgärder för att hämma den.

Vidare säger hon: *Med Beachs uppdelning av sexualiteten i libido, potens och fertilitet skulle vi i stället kunna säga att mannens sexualitet är koncentrerad på libido och potens och kvinnans på fertilitet - OM det inte vore så att män har svårare än kvinnor att acceptera tanken att de kan vara infertila. Skiljelinjen för männen tycks snarare gå mellan lusten att avla barn och villigheten att ta sin del av ansvaret för deras uppväxt.*

böcker

SEXualitet och ÖDE
Den mänskliga fruktsamhetens villkor
av Germaine Greer
Wahlström & Widstrand 1984

Det andra temat är familjen som grundläggande enhet i samhället i motsats till paret. Även i den industrialiserade delen av världen har familjebanden långt större betydelse för individen än vi vanligen föreställer oss. Detta har bl a *Rita Liljeström* visat i sin bok *Arbetarkvinnor*.

Familjen har visserligen ändrat utseende från att ha varit stor i sidled med många syskon och kusiner till att vara stor i rakt nedstigande led. Vår förhöjda levnadsålder medför att fler generationer än någonsin lever samtidigt. Idag är ju fyragenerationsfamiljen vanlig. Undersökningar visar att trots geografiska avstånd är släkten viktigast för en människa i kris. Mot denna verklighet står myten om paret och kärleken mellan två som det moderna västerländska samhällets centrum och grundsten.

I kapitlen *Vår föränderliga syn på sexualiteten* och *Familjens öde* för Germaine Greer viktiga analyserande resonemang.

Sexualenergin är den enda kraft som skulle kunna förändra världen. Om vi utan protester låter den avledas, regelbundet tappas av i en sorts huslig ritual, förbereder vi scenen för vår egen utplåning, bedövade av otaliga små futtiga tillfredsställelser, oemottagliga för smärtan och extasen.

Vidare ser hon familjen och sexualiteten som den enda möjliga kraften att sätta emot ett patriarkalt kontrollerat maktsystem:

Kyrkan, krigsmakten och den byråkratiska staten utnyttjar var och en på sitt sätt sexualiteten som ett medel att utöva kontroll.

...Familjen vill däremot inte se sexualenergin slösas bort; den skall tämjas så att den kan förstärka den egna gruppen.

Det tredje och sista temat är konstaterandet att steriliteten är ett stort och kostsamt problem i I-världen med spermabanker och inseminationsforskning medan överbefolkningen är ett lika stort och kostsamt problem i U-världen. Kan rasism och cynism avslöjas på ett mer ohöljt sätt?

* * *

Som alltid är GG intensivt forskande och inträngande. Det finns inte någon bok, avhandling eller familjeplaneringsprojekt i världen hon inte känner till och har synpunkter på. Ibland blir hennes mångkunnighet och detaljintresse ett hinder för läsarens förståelse och engagemang.

Men för det mesta är hennes bok en kraftfull och inopportun uppgörelse med myten om överbefolkningen på jorden och de värderingar av elitism, rashygien, herrefolksmentalitet m m som är grunden för all, ja faktiskt all familjeplanering som sker i världen idag. Det gäller intressant nog inte bara regeringars familjeplaneringsprogram utan också den enskilda familjens.

Hur det kan vara möjligt att ur hennes storslagna verk vaska fram att hon själv gått från personlig sexuell frigjordhet till moraliserande sexuell avhållsamhet är och förblir för mig en gåta. Den fokuseringen måste vara en avsiktlig avledning från det mycket viktiga budskapet att den enskilda människan har förmåga att själv reglera sin fortplantning och att detta sker i samspel med hennes yttre villkor. GG visar med all önskvärd tydlighet det multinationella samhällets totala brist på ödmjukhet inför detta faktum.

Agneta Gustavsson

Anarkistiskt forntidsfolk ger hoppfulla visioner

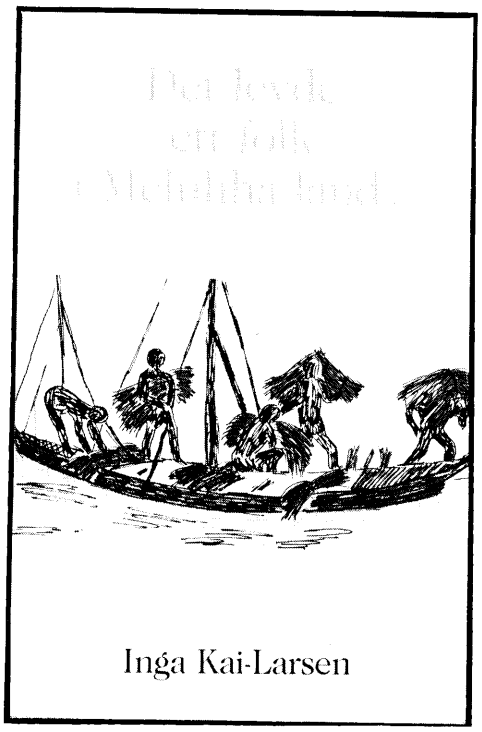

böcker

Det levde ett folk i Meluhha land
av Inga Kai-Larsen
Egen distribution, se artikeln

Man möter inga soldater med vapen i hand.
De finns inte i denna stad.
Man ser inga poliser med tillhyggen.
Poliser finns inte.
Ordningsvakter finns inte. Myndighetspersoner finns inte.
Ingen säger här:
"Stopp! Där får du inte gå! Det får du inte göra!"
Ändå visar denna stad upp så många glada ansikten.
Eller är det just därför?
Men inte kan en stad fungera utan överhet?
Kontrollerande!
Inte kan ordning råda utan poliser?
Spionerande!
Inte kan vanliga människor frivilligt handla rätt mot varandra?
Utan domare, utan strafflagar, utan fängelser, utan tortyr!
Detta finns inte i denna stad. Individens självbestämmanderätt är obegränsad, därför har varje lust att göra nästan illa försvunnit.
Ansvarslagen har bevarats utan kränkning i barnets uppfostran. Därför har barnets fostran blivit den vuxnes handling.

Ingen hindrar någon att stjäla.
Därför stjäler ingen.
Ingen kräver något av nästan.
Därför kräver individen mycket av sig själv.
Ingen anser någon vara för mer.
Därför avundas ingen.
Ingen härskare stiftar lagar. Därför att rättens lagar inte går att stifta.
Inga härskare straffar.
Därför att varje härskare är en bedragare och en bedragare finns inte här.
Alla vet att bedrägeri, inte är intelligens.
Därför bedrar ingen.
Alla vet att ärlighet, inte är dumhet.
Därför är alla ärliga.
Alla vet att den som ljuger är förloraren.
Att hans lögn blir honom en börda av skuld.
Ingen har förgiftat barnets glädjekälla i begynnelsen.
Därför har åren upp till sen ålderdom bevarat glädjen frisk.
Ingen ger handlingar sken av att vara vad de inte är.
Därför uppstår inte missförstånd här.

Så här skriver författarinnan Inga Kai-larsen i sin nya bok "Det levde ett folk i Meluhha land..." Hon började intressera sig för Indien, dess kultur och historia, i sextioårsåldern. Detta resulterade i en debutroman som hon skrev efter sin pensionering.

Under arbetet med denna bok kom Inga Kai-Larsen att läsa om utgrävningarna av en totalt okänd, mycket stor stad, som legat gömd i ökensanden under mer än 2000 år — Moen Jo Daro i landet Meluhha. Att här en gång levat ett högt utvecklat folk, stod klart. Att de sjöledes, genom två breda floder som då flöt förbi staden, haft livliga handelsförbindelser med främmande länder, var uppenbart.

Det framkom också, att döma av ruiner och fynd, att det varit ett rikt folk i ett jämlikt samhälle utan krig, där man bott i stora hus med breda gator, bad och vatten i varje hem och ledningar för avlopp. Detta under stenåldern, för mer än 3000 år sedan!

Om detta folk berättar hon nu i en diktad roman. Vi får följa människorna i deras verksamma liv till fest och vardag. Vi får segla med skeppsredare Bhashani och hans unge son Yasin, på deras långa handelsseglats med vassbåten Gasellen. Tillsammans med dem besöker vi sumerernas Paradisö, där enligt deras lertavlor "Arken" strandade efter synda-

floden. Och vi kommer till Punt, där Afrikas folk bor och till Faraonernas Tebe i Egypten. Detta ger intressanta perspektiv genom jämförelser mellan forntida, inbördes mycket olika, högkulturer, deras religioner och levnadsvanor.

— Jag har byggt upp min roman på allt det historia material, arkeologiska utgrävningar, som jag kunnat komma över, förklarar Inga Kai-Larsen.

— Jag säger inte att detta samhälle har funnits, att dessa människor har existerat. Men jag har gjort utvärderingar och dragit mina egna slutsatser. Och jag påstår att ett sådant friskt samhälle skulle kunna skapas också i vår tid, om vi blir varse vad det är som gör oss friska och vad det är som gör oss sjuka. Vi skall låta våra handlingar styras av vårt inre rättsmedvetande.

— Man gillar inte att bli påmind om att det är våra egna handlingar som gäller. I all litteratur ältas till leda sjuka människors perversa behov. I min bok säger jag att vi kan leva i en lycklig värld på en lycklig jord, om vi följer livets naturlagar, våra inre och de yttre — några höga herrars dikterade lagar skall vi inte följa.

— Jag vill en frisk värld med friska människor — i den finns inga höga herrars krav.

Boken är tryckt på Författarens Bokmaskin och distribueras genom Inga Kai-Larsen, Sigurd Rings gata 18, 126 51 Hägersten.

Ekomedia

Knivskarpt och bitskt om en kvinnas mognad

böcker

Andra kvinnor
av Lisa Alther
Trevi 1984

När Doris Lessing, den allvarsamma, läste Lisa Althers debutbok "Närbilder" berättade hon förtjust att den fick henne att gapskratta klockan fyra på morgonen.

Sedan dess har vi som uppskattar Lisa Althers förmåga att balansera en knivskarp människokännedom mot en humor så bitsk att det svider i skrattmusklerna begåvats med ytterligare två romaner. Nu senast "Andra kvinnor", utgiven på Trevis förlag i smidig översättning av Annika Preis.

De närmare fyrahundra sidorna kretsar kring Caroline, 35 år. hon är tvåbarnsmor, sjuksköterska och småstadsbo som i sin jakt på trygghet och identitet praktiserat de flesta på marknaden förekommande ismerna. Dock med klent resultat.

Vi möter Caroline när hon befinner sig i en halvhjärtad separation från Diana, kärlekspartner och sambo sedan flera år. Caroline är på väg till sitt första möte med den terapeut som ska komma att förmå henne att åter öppna de sinnen hon stängt för att överleva all skuld och uppgivenhet hon samlat på sig. Det faktum att Carolines mor på fullt allvar gav sin lilla dotter skulden för andra världskriget ger en vink om vidden av det hela...

Carolines tillbakablickar på sitt liv och hennes nya erfarenheter ramas in av de återkommande besöken hos terapeuten Hannah, vars porträtt Lisa Alther tecknar med säker hand. Växelspelet mellan de båda kvinnorna visar sig påverka dem även utanför mottagningsrummets väggar, stundtals på ett sätt som ingen av dem riktigt väntat sig.

De som anser sig för seriösa för ett rått och halsbrytande skämt mitt i den djupaste förtvivlan menar att Lisa Alther är amerikanskt ytlig. Men råhet kan också vara uppfriskande och klargörande och Lisa Alther lyckas mycket väl med att skildra en kvinnas mognadsprocess. En mognad som leder till att Caroline kan börja träffa sina egna val utan att snegla på vad andra förväntar sig av henne.

Den som tror att begreppet mognad innefattar en återgång till heterosexualitet får inte sina fördomar bekräftade i "Andra kvinnor". Caroline prövar sin lesbiskhet grundligt och Lisa Alther låter oss mycket träffsäkert ta del av de val och kval som leder fram till att Caroline mer än någonsin förstår att det är kvinnorna som är de intressanta här i världen.

Det var ett ambitiöst projekt Lisa Alther satte igång när hon bestämde sig för att skriva "Andra kvinnor". Men hon ror den svåra uppgiften att skildra en terapiprocess i land med den äran och det är bara att gratulera henna och läsarna till ännu en bok att sträckläsa, gapskratta åt och identifiera sig med.

* * *

Ett frågetecken kvarstår efter att jag motvilligt släppt ifrån mig "Andra kvinnor". Hur är det möjligt för denna författarinna, som enligt uppgift "lever med man och barn i Vermont", att i bok efter bok så initierat skildra sina lesbiska huvudpersoners liv och vardag, tankar och känslor?

Svaret på denna undran vet förstås bara Lisa Alther själv — och, eventuellt, hennes man.

Agneta Furvik/EMMA-reportage

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Sextimmarskravet växer

När detta går i tryck, har Centerns kvinnoförbund just beslutat att de ska försöka göra sex timmars arbetsdag till en valfråga. Visserligen med baktanken att en eventuell borgerlig regering därigenom ska kunna dra ned på den offentliga sektorn. (Jag trodde annars att lön till hem mafruar — eller rättare sagt fickpengar, eftersom det rör sig om en spottstyver — är centerns kungstanke).

Det är roligt när en fråga man har kämpat för i åratal äntligen får bred uppslutning. Jag minns bl a en veckoslutskurs som SKV arrangerade i Kungälv för ungefär tio år sedan. Där diskuterades frågan så ingående att jag knappt har hört några nya argument sedan dess — bortsett från att arbetslösheten har blivit ett mycket större problem de senaste åren. Men sakfrågan håller fortfarande — sex timmars arbetsdag för alla, med bibehållen lön.

Centerkvinnornas tro på att man kan banta den offentliga sektorn genom att införa sextimmarsdag är naturligtvis befängd. Barn behöver dagisplatser vare sig föräldrarna arbetar sex eller åtta timmar (Vi vill inte ha ett samhälle med skiftarbete, där föräldrarna arbetar så att säga omlott för att klara barnomsorgen). Sjukhusen kommer fortfarande att behöva personal, socialarbetarna blir inte överflödiga, heller inte skolbespisningspersonal eller kommunalarbetare.

Tvärtom skulle sex timmars arbetsdag, rätt genomfört, ge fler kvinnor möjlighet att yrkesarbeta, bl a inom den offentliga sektorn. Detta är speciellt viktigt vad gäller de unga kvinnorna, som är hårt drabbade av arbetslösheten.

Vi vet att i de flesta familjer är det fortfarande kvinnan som har huvudansvaret för barn och hushållsarbete. Det är naturligtvis en viss fara för att männen, om de får kortare arbetstid, kommer att ägna ännu mera tid åt hobbyverksamheten och TV-sporten. Men vår förhoppning är att männen ska orka med en större del av de gemensamma uppgifterna i hemmet när de får kortare arbetstid. På så sätt får båda parterna tid över till intressen utanför hemmet, och till fackligt och politiskt arbete.

Sex timmars arbetsdag skulle ge föräldrar och barn större möjligheter till gemensam samvaro.

Sex timmars arbetsdag skulle frigöra tid till fackligt, politiskt och ideellt arbete.

Sex timmars arbetsdag skulle ge mer tid till hobbyverksamhet och avkoppling.

Sex timmars arbetsdag skulle kanske också skapa fler jobb — och minska arbetslösheten.

Därför kräver SKV sex timmars arbetsdag med åtta timmars lön för alla.

Aase Bang

Rättelse:

I ledaren i förra numret — om Traktat Nu — kom tyvärr postgironumret bort. Vi beklagar missödet, men rättar till det nu:

Alltså, pg till Traktat Nu: 4834983-1

Adress: Barbro Sjögren
Ernst Torulfsgatan 25 C
416 73 Göteborg
tel: 031-25 47 37

☐ Jag vill prenumerera på Vi mänskor. Pris 100 kr.
☐ Jag vill stötta Vi mänskor med en stödprenumeration. Pris 125 kr.
☐ Ja tack, sänd mig Jubileumspaketet för 100 kr plus porto.
(Skicka inga pengar nu. Vi skickar inbetalningskort)

Namn: .....

Adress: .....

Postadress: .....

Porto

Vi mänskor

Solidaritetsrörelsens hus

Barnängsg 23
116 41 Stockholm

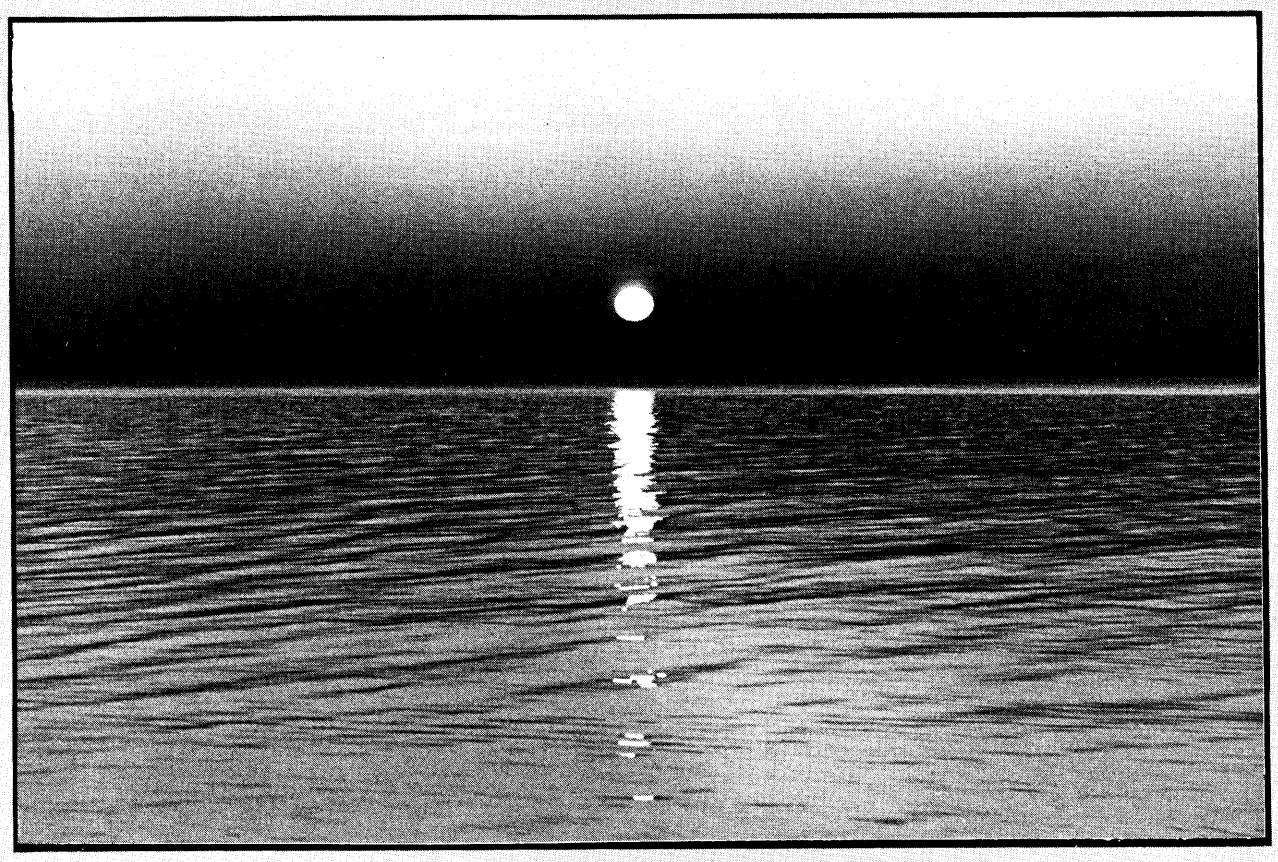

Till Karin Hammarströms minne

SKV-avdelningen i Uppsala drabbades av en svår, ja oersättlig förlust, då Karin avled den 23 november 1984.

Visst hade vi, hennes nära vänner, med oro sett hur hennes kroppskrafter avtog och bett henne att spara sig. Men hennes initiativförmåga och entusiasm var oförändrad, in i det sista gick hon i spetsen när det gällde planerandet och genomförandet av föreningens verksamhet. Därför kom hennes död som en otrolig chock för hennes många vänner. Inte bara inom SKV utan i de många organisationer här i Uppsala som hon år efter år inbjudit till samarbete i aktioner för freden och för kvinnornas och barnens intressen. Liksom hennes arbetsplats och i det fackliga arbetet, där hon också varit verksam i många år.

Den 18 nobember, fem dagar innan hon var borta för alltid, hade SKV-avdelningen ett välbesökt möte med redaktionen för Vi Människor. Som vanligt hade Karin gjort det mesta av förberedelsearbetet och var först på plats i lokalen med blommor och kaffebröd för att göra det trevligt för oss andra.

Redan i början av november hade hon samlat olika organisationer för 8-mars förberedelser och hon ingick som SKV:s representant i "Traktat Nu-kommittén", där hon deltog i ett möte dagen före sin död.

Karins optimism och arbetsförmåga har betytt mycket för hela förbundet. Hon ledde förberedelsearbetet och det praktiska genomförandet av de två senaste förbundskongresserna. I förbundsstyrelsen och dess AU var hon lika oförtrutet verksam. Hon gladde sig åt att uppnå pensionsåldern 1985, då skulle hon få tid att arbeta mera på förbundsexpeditionen.

Detta hängivna arbete inom SKV för freden och kvinnosaken präglade Karins liv ända från början av 1950-talet. Hon bildade avdelningar i Hallstahammar, Köping och slutligen i Uppsala i takt med att maken Eilert, som var byggnadsarbetare, med familjen flyttade för att få jobb. Karin fick tre barn men var aldrig hemmafru. Hon kunde berätta livfullt och drastiskt om sina jobb. En kort period som hembiträde, de unga flickornas vanligaste arbete ännu i slutet av 1930-talet, sedan 20 år i affär "från lanthandel och snusbod till dagens livsmedelshallar", tre terminer som skolvärdinna (då rösten nästan tog slut) och 20 års kontorsjobb. Under detta verksamma liv var hon också som kommunist under olika perioder invald i skolstyrelse, kyrkofullmäktige och stadsfullmäktige. Eilert dog 1977. Det var svårt för Karin, men barnbarnen, som hunnit bli sju, gav henne mycket glädje och sällskap.

Detta är konturerna av ett kvinnoliv med många drag som är vanliga i våra dagar, men Karins ovanliga arbetsförmåga, osjälviska samarbetsvilja, solidaritet och systerskap gjorde det ovanligt. Hon levde öppet och enkelt och lät aldrig sin optimistiska tro på människorna slås ned av svårigheter och motgångar.

Nu, när hennes liv är avslutat, kan man förundrat fråga sig: varifrån fick hon sin styrka? Hon var en förebild, som aldrig kan glömmas av dem som mötte henne.

Ruth Bohman

Skärgårdsläger i Finland

Finlands Demokratiska Kvinnoförbund arrangerar sommaren 1985 ett familjeläger i den åboländska skärgården. De egentliga lägerdagarna är 3-7 juli, men deltagarna kan komma kvällen innan, tisdagen den 2 juli.
Den åboländska skärgården är södra Finlands pärla. Det är inte lätt att med ord måla skärgårdens skönhet.

Tippsund, där lägret äger rum, är en av Tövsala kommuns 188 öar. Det är en liten ö med mjukt kuperade berghällar och sandstränder. Lägerplatsen har båtbrygga, bastubyggnader, småbåtar. Från öns högsta punkt ser man långt ut mot havet. Tippsund ligger ca 65 km västerut från Åbo.

FDKF hoppas att få deltagare från alla länder runt Östersjön och SKVs medlemmar är hjärligt välkomna. Det kostar ca 750 Finska Mark för vuxna och halva priset för barn mellan 6-16.

* * *

Närmare uppgifter genom Evy Andrén, 031-47 40 02, eller direkt från FDKF (SNDL), Kotkankatu 9, SF-00510 Helsinki 51.

Banbrytande konferens

15-16 febr. hölls i Stockholms Folkets Hus en mycket viktig internationell konferens. En konferens av sådan vikt att den samman med konferensen i Köpenhamn i slutet av förra året, för en kärnvapenfri nordisk zon, måste ses som banbrytande vad gäller bredden av fredsarbetet. Och om den vikt som i allt vidare kretsar, inte minst regeringskretsar, läggs vid fredsarbetarnas aktivitet.

Konferensen hade ca 500 deltagare och var arrangerad av olika yrkesgrupper för fred såsom läkare, jurister, psykologer, ingenjörer, journalister och vetenskapare av olika slag. Temat för konferensen var: Kan vi få kärnvapenkrig av misstag — och hur kan vi förhindra det?

De olika inledningarna och diskussionerna kring dem ruskade om en ordentligt. Man fick klart för sig att en stor och omfattande nedrustning idag inte nämnvärt skulle påverka och minska riskerna för vår säkerhet. Det finns kärnvapen nog för att överträffa Hiroshimakatastrofen varje sekund i 2 hela veckor. Men varför — det skulle ju räcka med ett par timmar för att göra vår planet obeboelig för några 100-tals år. Kanske för alltid.

Olof Palme som var första talare underströk att konferensens tema är dagens viktigaste fråga. Misstag är fullt möjligt. Man känner till minst 33 sådana från USA och minst tiotalet från Sovjetunionen.

Det allra farligaste är det stjärnornas krig som Reagan vill göra verklighet av. Även om några av de tekniska experterna menade att det är en illusion och knappast genomförbart. Prof. Veliknow från Sovjet varnade för myten om att genom rymdvapen skapa säkerhet. Det skulle betyda att man genom satelliter kommer att styra kärnvapenbestyckade missiler. Men satelliter kan förstöras, och var hamnar då missilerna? Psykologerna påtalade att mänskliga hjärnor inte är kapabla att fatta så svåra beslut på den korta tid som står till buds, ca 30 min, mellan liv och död. Misstag är inte undantag, det är normalt.

En forskare från England har stämt USA:s försvarsminister Caspar Weinberger. Forskaren menar att det är brottsligt att låta datorer ta ansvar för vår civilisations överlevnad. Mr Duncan Campbell talade om massmedias roll i upplysning om och kampen för fred och nedrustning. Vi hjärntvättas och vilseförs i många stycken, kanske medvetet och i bestämda syften. Det gäller att själv forska efter sanningen.

Juristerna hade en intressant vinkling i konferensen. Är det olagligt att framställa och bruka kärnvapen, ja till och med att prova dem? Man framhöll vikten av att arbeta för kärnvapenfria zoner runt jorden. I Norden är arbetet i full gång för en traktatbunden frizon. I Stillahavsregionerna och på Balkan pågår arbete i samma syfte. Latinamerika har redan sin zon med det s k Tlatelelkoavtalet. Man slog fast att det är en absolut nödvändig uppgift för mänskligheten att stoppa den teknologi som skapar överlevnadshotande vapen. Att förändra till en teknologi som tjänar mänsklighetens överlevnad. Vi har alla möjligheter till ett hyggligt liv på vår planet.

Mycket från denna konferens vore värt ett ingående referat. Inte minst stockholmsbiskopens tänkvärda ord i den korta andaktsstund som hölls kl 8.00 på morgonen i en välfylld konferenslokal.

Han slutade med orden: "Nuclear war is not a bigger gun — itś a new reality". Det är alltså inte bara ett farligt livshotande vapen, det är en ny realitet med vilken vi tvingas leva. Fler sådana konferenser av alla de grupper som arbetar mot vansinnet och i alla delar av vår värld, kan kanske väcka de ännu sovande massorna till motstånd och kamp för livet.

Evy Andrén

Nairobi-konferensen

I sommar skall det bli kvinnokonferens i Nairobi, Kenya. Tio år har gått sedan FNs första kvinnokonferens i Mexiko. Vad har egentligen hänt på dessa tio år? Är kvinnorna i världen jämlikare, friare, mindre förtryckta, mindre utnyttjade, mera lyssnade på och respekterade i dag än för tio år sedan?

Många rapporter förbereds just nu i många länder — både till själva FN-konferensen och till NGO-konferensen (de ickestatliga organisationernas) egen konferens, kallad FORUM som hålls en vecka före. I sinom tid får vi veta mera, kanske får vi bekräftat vad vi anat, kanske blir vi positivt överraskade så att vi med fog kan säga: Det har ändå hänt något.

Som en påminnelse och som en introduktion till konferensen anordnade vi i Göteborg i höstas en cirkel "Kvinnor kan — men på vems villkor" (i Kursverksamhetens regi). Där tog vi upp de tidigare kvinnokonferenserna i Mexiko 1975 och i Köpenhamn 1980 och dess resultat. Vidare behandlade vi de svåra ämnena Global ekonomi och Kvinnor och ekonomi. Vi diskuterade kvinnor i u-land och hur vårt svenska bistånd borde vara utformat för att nå kvinnorna. Vi frågade oss också vad de svenska kvinnoorganisationerna ska kunna göra internationellt. Cirkeln kommer att upprepas i vår.

Vem kontrollerar kunskapen?

Utöver cirkeln anordnade vi också ett endags-seminarium på temat Kvinnors verklighet i i-land och u-land (i Kursverksamhetens regi). Vi fick lyssna till Rita Liljeström som trots en stark förkylning med pondus och inlevelse berättade om sin forskning och om sina möten med kvinnor i olika länder. Hon menade bl a att västländerna försöker påtvinga u-länderna sina produktionsideologier, varvid deras kvinnor hamnar mer och mer i marginalen. En viktig fråga vi måste ställa oss är vem som kontrollerar kunskapen.

Rita hade träffat klarsynta afrikanska kvinnliga forskare som hade farorna helt klara för sig. De visste också precis vad som behövde ändras.

— Vi måste lyssna mera på dem och lära av dem, menade Rita.

Att u-hjälp i SIDAs tappning kan vara framgångsrik visade oss sedan Anna Wieslander som länge vistats i Etiopien och där filmat kvinnovattenprojektet DODOTA. Hennes bilder förmedlade den känsla av lycka och glädje som en vattenkran kan åstadkomma. Härligt rent vatten strömmade fram ur röret och det bästa av allt: Kranen finns i närheten av hemmet. Förbi är den tiden då kvinnorna måste vandra upp till sex timmar dagligen för att hämta illaluktande hälsovådligt vatten ur en damm.

Julie Ikomi-Kumm berättade sedan om kvinnorna i Nigeria, som är hennes eget hemland. Och även om Julie inte direkt omvände oss till att bejaka polygami (månggifte), så gav hennes berättelse oss mycket att tänka på. Vi kommer att vara försiktigare hädanefter när vi uttalar oss om kvinnoförtryck i u-länder, om vad utveckling är, osv.

Inte många av oss kommer att få råd att åka till Nairobi. Vi önskar våra systrar som har den möjligheten all lycka. Att mötet med kvinnor från alla världens hörn ska bli berikande och ge impulser för fortsatt solidarisk kamp och en ny arbetslust.

Erni Friholt

PS: SJ resebyrå har utarbetat ett specialpris för Nairobi-resan. Den officiella anmälningstiden har visserligen gått ut, men återbud finns ju alltid och det är värt ett försök.

Resan startar den 6 juli — återkomst den 21 juli. Priset för flyg från Köpenhamn + den billigaste inkvarteringen i dubbelrum på Milimani hotell blir 10.990 kr.

Kärleken och den nya kvinnorollen

Vi fick idén på ett av våra symöten, när vi började prata om hur svårt det är att vara kvinna idag. De flesta av våra medlemmar i Karlstad är yrkesarbetande. Många har små barn. Hur klarar man av barn och hushållsarbete och jobb, facket och SKV — och samlivet med mannen dessutom?

Vi sade att detta är frågor som intresserar många kvinnor. Låt oss göra en studiedag kring "Den nya kvinnorollen och kärleken".

Vi hyrde Gamla Badhuset, vars föreläsningssal med 63 platser och tillgång till pentry brukar passa oss utmärkt. Men veckan innan drömde Inger att det kom strömmandet till så många människor att vi var tvungna att gå över till Folkets Hus istället. Dessutom hade vi förhandssålt 77 biljetter två dagar innan seminariet. Trots filippininfluensans härjningar förstod vi att vi måste hitta en större lokal. Det blev Sessionssalen i biblioteket, och det var nog bra, för när undertecknad kom dit tio minuter innan seminariet skulle börja, var salen fullpackad och kön ringlade sig fortfarande utanför dörren.

Äntligen hade vi nått ut till folk! Vi har haft offentliga möten tidigare, om abort t ex och om sex timmars arbetsdag och om kvinnor i andra länder, men i stort sett har det då varit våra egna medlemmar som har kommit och kanske en eller två andra. Nu kom det plötsligt 250 personer, många av dem var män, och satt från kl ett till kl sex och lyssnade fascinerade på två föreläsare, Christina Zachrisson som pratade om "Tid att älska" och Barbro Lennéer Axelsson som hade satt "Kärlek och jämlikhet" som rubrik.

Det var två föreläsare som verkligen trollband oss alla. Christina har varit barnmorska och arbetat för RFSU, nu är hon lärare på Ås Folkhögskola. Barbro är psykolog, arbetar som lärare vid Socialhögskolan i Göteborg och har skrivit böcker om kärlek. De två kompletterade varandra på ett utmärkt sätt, och trots att publiken var så stor blev det också diskussion bland åhörarna.

Publiken var mycket blandad — män och kvinnor, unga och gamla. Många hade spädbarn med sig, andra hade tagit med sig sina mammor.

Ekonomiskt stöd att genomföra seminariet fick vi från Värmlands Läns Landsting, som i flera år har haft ett samlevnadsprojekt på gång. Projektet kulminerar med en samlevnadsvecka som äger rum i alla kommuner i länet i april.

På kvällen hade vi fest, med sånggruppen Svarta Katten från Årjäng och en kör från Kil somheter Liv och Lust. Dessutom serverade vi god mat och hembakat bröd. Det kom väl ett 40-tal icke-medlemmar, förutom alla de som sjöng. Det var tur att maten räckte till!

Det var en mycket lyckad dag, och det intressanta var alla de tankar och alla diskussioner som den ledde till. Men om vi inser att det privata är politiskt, så vet vi ju att kampen går vidare på alla fronter, precis som förut. Därför ska vi den 21 mars ha ett möte med Erni och Ola Friholt: "Stoppa svensk vapenexport", och i april kommer Lotta Schüllerqvist och berättar om Vietnam.

Aase Bang

Resa till Österrike

Den 10 maj åker vi till Österrike. Turistbuss är hyrd, 2 chaufförer likaså. Återkomst till Sverige söndagen den 19 maj. Vi startar tidigt fredagen den 10 maj från Stockholm och plockar upp folk utmed vägen via Göteborg till Trelleborg.

Kostnader: Själva resan kommer att gå på ung 1 000 kr. Tillkommer så mat och logi, diverse inträden, liftkort mm mm, omkr 1 500 kr. Tillsammans alltså **kr 2 500:-.**

Resan: Vi kommer att åka via Östtyskland och Tjeckoslovakien på ditvägen och via Västtyskland och Danmark på hemvägen.

I Tjeckoslovakien hälsar vi på vår systerorganisation och tillbringar en halv dag med dem. I Österrike kommer vi huvudsakligen att bo i Lilienfeld, 8 mil sydväst om Wien. Där går vi i bergen, åker lift, besöker en mycket sevärd kyrka, går på värdshus, träffar miljöfolk.

En dag är vi i Wien och tillbringar dagen med vår systerorganisation där. En dag åker vi till alperna med övernattning i alpstuga. Förhoppningsvis hinner vi också med en resa på eller utmed Donau i Wachau där fruktträden blommar så här års och vinrankorna slingrar sig på sluttningarna i Donaudalen.

Anmälan snarast till Göteborgsavdelningen. OBS! Vi bör inte bli fler än 40 st. Ring eller skriv till SKV Göteborg, Viktoriaskolan, Linnégatan 21, 413 04 Göteborg. Tel 031/14 40 28.

Anmälningsavgift på 300 kr sätter du samtidigt in på pg 42 618 - 9. Skriv "Österrike" på talongen.

Närmare program, klädråd mm skickas till de anmälda deltagarna. För närmare upplysning ring Erni Friholt, som ska bli vår reseledare och som själv är född i Lilienfeld, Österrike. Tel 0304/520 04, eller 031/21 24 86.

En resa till

Den grekiska kvinnounionen, EGE, anordnar en spännande rundresa 27/8 —10/9 1985. Man besöker orter där de grekiska kvinnorna genom århundraden har kämpat mot orätt, tyranni och utländsk ockupation, och för jämlikhet, frihet och människovärde.

Man samlas i Athen, där det blir seminarier om den grekiska kvinnans ställning från antiken till juntatiden och om den grekiska kvinnan idag. (Vid det senare deltar bl a Melina Mercouri och Lady Amalia Fleming). Det blir också tid till sightseeing, en teaterföreställning i en gammal amfiteater och folkdans i Dora Stratou.

Den tredje dagen avresa till Kreta, där man reser runt de följande åtta dagarna. Det blir besök i Knossos, sightseeing i Irakion, besök i en by där bondkvinnorna arbetar med vinskörden. Det blir besök hos konsthantverkare, kvinnokooperativ, kloster, arkeologiska muséer och pittoreska byar. Men det blir också föreläsningar om kvinnan i det minoiska Kreta, möten med motståndskvinnor och inte minst, härliga bad. Varje kväll ordnar lokala EGE-avdelningar runt om i byarna middag med musik och dans, och det blir tillfälle att prata med kvinnorna själva.

Detta är bara ett axplock ur programmet. Det kommer att handla mycket om motståndsrörelse och hjältemod.

Den 7 september återvänder man till Athen, där man stannar de två sista dagarna och bl a besöker EGEs lokaler och Institutet för studier om medelhavsländernas kvinnor. Den sista kvällen blir det garden party hemma hos en EGE-medlem.

Priset för rundturen är 700 US$, som täcker övernattning i dubbelrum och halvpension. Enkelrum kostar 150$ extra. Kvinnounionens medlemmar följer med under hela resan. Språket som används är engelska.

Man måste betala ett förskott på 400$ innan den 30 april. Därefter får man bekräftelse och detaljprogram. Pengarna skickas till Alba katopodi, National Bank of Greece, Omonia branch 155, Athen, Grekland.

För närmare information kan man kontakta Womens Union of Greece, 8 Ainianos Street, Athen, Grekland, eller Aase Bang, tel 054-18 99 61.

RFSU-kurs i samlevnad för både barn och mammor

Plats: Östgötagården, Rimforsa
Tid: 1 — 7 juli 1985
Kostnad: 1.350:- för mammor, 950 kr för barn (kvinnor och barn från Östergötland får bidrag från ABF). Ensamma mammor är naturligtvis också välkomnna!
Syfte: Att under en veckas samvaro få diskutera samlevnad — barn med barn, kvinnor med kvinnor och barn med kvinnor.

Ensamstående mödrar slits mellan kraven på att vara en bra mor, en bra arbetskamrat och att få tid och möjlighet till att söka en partner.

Så här arbetar vi:

Vi har muntliga inledningar på olika teman — utifrån oss själva och vår egen kvinnouppfattning tittar vi på kvinnans plats i samhället. Barnens inställning till samlevnad — den egna och vuxnas — tas upp ur olika perspektiv.

Vi arbetar i små grupper då barn diskuterar med barn, kvinnor med kvinnor och så diskuterar vi barn och kvinnor tillsammans.

Vi arbetar med rörelser, övningar och lekar — kopplade till dagens tema och naturligtvis ger vi utrymme för sång, gemenskap och avkoppling i naturen och som vi hoppas vackra sommarvädret.

Vi som håller i kursen har arbetat i många år med kvinnor och många år med barn — men aldrig har vi haft en kurs för både barn och kvinnor tillsammans, på samma tema. Vi tycker det ska bli mycket spännande och tillsammans gör vi en bra vecka.

Vi kommer att ha självhushåll och sova i flerbäddsrum.

Välkommen med din anmälan (anmälningsblankett finns) till

Nadja Gruberg
Metargatan 14
116 66 Stockholm
08-40 77 61

Britt Hörnstedt
Butgatan 12
602 23 Norrköping
011-16 98 93

insamlingar

NICARAGUAS KVINNOR OCH BARN

PG 475 37 19-6

SKV:s insamling för Nicaraguas kvinnor och barn är uppe i 15 213:90 kr. Det betyder att vi sedan den senaste redovisningen i mitten av augusti, då insamlingsresultatet låt på 9 798:90 har fått in närmare 5 500 kr. Det blir drygt 1 000 kr per månad. Ett glädjande resultat!

Många bidrag har under den senaste perioden skänkts till Karin Hammarströms minne. Vår kära syster och kamrat Karin gick bort i slutet av november. Många av Vi Mänskors läsare vet att Karin bildade SKV-avdelningen i Uppsala för mer än 20 år sedan och det är just Uppsala-avdelningen som startade SKV:s Nicaragua-insamling.

Som förkämpe för bra och avgiftsfri barnomsorg för alla barn i Sverige visste Karin varför Nicaraguas mödrar kämpar för samma sak i Nicaragua. Kanske kan det daghem i Nicaragua som våra insamlade pengar ska gå till börja byggas under detta år!

Redovisning av inbetalningar till PG 475 37 19 - 6 efter 17/8 1984:

Transport	9 798:90
Hillevi Österberg, Umeå	100:-
SKV Gävle	100:-
SKV Malmö	175:-
Eva o Runo Eriksson, Johanneshov	
Skövde SKV	1 000:-
Märta Hermansson, Stockholm	100:-
Sonja Petersson, Partille	100:-
SKV Fyrklövern, Enskede	300:-
Agnes Wennberg, Luleå	100:-
Linnea Berggren, Uppsala till Karin Hammarströms minne	50:-
Harriet Engman, Göteborg	100:-
Anders o Ingrid Nordlund m familjer, Ytterhogdal, till Karin Hammarströms minne	300:-
Lilian o Kurt Andersson, Göteborg, till Per Bergkvists minne	150:-
SKV Huskvarna	1 000:-
Vera Rolander, Vara	100:-
Björn o Jacky Engström, Uppsala till Karin Hammarströms minne	300:-
VPK Uppsala län, till Karin Hammarströms minne	950:-
SKV, Malmö	190:-
Summa per 31/12 1984	15 213:90

VIETNAM

PG: 51 323-4

Insamlingen till Vietnams kvinnor och barn fortsätter. Postgironumret är 51 323-4. Ange "Vietnam" på talongen.

Här följer redovisning av de senaste inbetalningarna:

Transport	632.359:18
Kirsten Persson, Göteborg	50:—
Sonja Borg, Göteborg	300:—
"Till Mia Emsheimers minne"	150:—
Kristina Heikkinen-Navagh	
Kirsten Persson, Göteborg	50:—
"Till Karin Hammarströms minne"	300:—
Ruth Bohman, Uppsala	
Sonja Wahlstein, Linköping	100:—
Kirsten Persson	50:—
Gun Höjlund, Västra Frölunda	100:—
"Till Karin Hammarströms minne"	100:—
Fredrika Bremer förbundet, Uppsala	
Gunnel o Hille Ekvall, Uppsala	
"Till Kirsten Perssons pensionsdag"	210:—
VPK fullmäktigegrupp	
"Till Karin Hammarströms minne"	60:—
från kamrater i Traktat Nu, Anna-Lisa, Lars, Andreas, Otto.	
Kirsten Persson	50:—
Sonja Wahlstein, Linköping	100:—
"Till Karin Hammarströms minne"	200:—
SKV-Fyrklövern, Stockholm	
Anna Vennbom, Stockholm	400:—
Totalt	634.579:18

Augusta Tonnings vilohemsfond

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

Det inkom 15 ansökningar till fonden, och vid en högtidlighet i Stockholm med anledning av internationella kvinnodagen utdelades stipendier till följande SKV-medlemmar:

Ruth Bohman, Uppsala, 4 000 kr för att fortsätta arbetet med en bok om SKVs historia.

Gun Hedbom, Stockholm, 2 500 kr för studier i filmens kvinnoroller.

Kvinnooffensiven, Stockholm, fick 1 000 kr, och SKV **Stockholms innerstad** fick 2 500 kr för att genomföra en resa till Köpenhamn för att studera arbetet för 6 timmars arbetsdag där. **Göteborgsdistriktet** fick 2 500 kr till sin resa till Österrike sommaren 1985, och **Nunne Lindahl**, Uppsala, fick 1 300 kr för att studera stadsplanering i Bologna.

Resa till Afrika

Kvinnorådet för Internationellt Bistånd (KIB) gjorde i oktober-november 1984 en resa till tre länder i Afrika: Etiopien, Zimbabwe och Kenya. Erni Friholt, som är SKVs reresentant i KIB deltog i resan till Etiopien och Kenya. Rapporter från resorna håller just nu på att färdigställas.

I nästa nummer av Vi Mänskor kommer en utförlig reserapport från Erni.

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Barnängsg. 23, 116 41 Stockholm
Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4
Tel: 08/40 92 05

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.
Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbetes grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika
Tel. 0570/183 34

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs
Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Deje-Forshaga
Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Forshaga
Tel. 054/705 34

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland
Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Regnvägdersgatan 4
417 32 Göteborg
Tel. 031/54 19 94

Västra Göteborg
Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel. 031/27 18 17

Östra Göteborg
Erni Friholt
Hornsgatan 7
415 02 Göteborg
Tel. 031/21 24 86

Mölndal
Astrid Gustafsson
Knarrhögsgatan 8A
431 30 Mölndal
Tel. 031/27 18 17

Gävle
Inger Johansson
Hamiltongatan 32
802 20 Gävle

Huskvarna
Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel. 0454/291 60

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghall
Tel. 054/239 15

Katrineholm
Inger Andersson
Djulögatan 35-37 C
641 30 Katrineholm

Kramfors
Marie Sölvebring
Järnvägsgatan 64
872 00 Kramfors
Tel. 0612/144 92

Linköping
Else-Marie Hedberg
Rydsvägen 382 B
582 30 Linköping

Ljungby
Elsmarie Edström
Olofsgatan 26 B
341 00 Ljungby

Luleå
Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/14 94 04

Malmberget
Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel. 0970/218 26

Malmö
Anna Landberg
Ystadsg. 18
214 24 Malmö
Tel. 040/23 40 76

Motala
Agneta Engren
Sundlingsväg 17
590 30 Borensberg

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Ramsele
Clary Krekula
Läkarvägen 8
880 40 Ramsele
Tel. 0623/106 03

Sala
Margareta Thelander
Lärarstigen 12
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå
Barbro Wiklund
Fäbogatan 5
931 56 Skellefteå
Tel. 0910/885 47

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms södra förorter
Lilly Guilotte
Paternostervägen 36
121 49 Johanneshov
Tel. 08/59 88 92

Stockholms innerstad och norra förorter
Eva Ekelöf
Valhallavägen 14
114 22 Stockholm
Tel. 08/15 33 08

Spånga
Kerstin Juneberg
Cervins väg 19C
163 58 Spånga
Tel. 08/760 11 72

Södertälje
Maud Stedemark
Floraborgsvägen 12
151 51 Södertälje

Uppsala
Erda Åkerlund
Linnégatan 11 C
753 32 Uppsala
Tel. 018/10 48 72

Örebro
Marie Wikner
Åsbyvägen 7
703 75 Örebro

Förbundsexpeditionen i Stockholm har jour torsdagar kl. 18.00—20.00

SKV Göteborg har hand om medlemskontaker och ekonomi.
SKV:s lokal i Viktoriaskolan är öppen onsdagar 10.00—13.00 och torsdagar 17.00—19.00
Linnégatan 21, 413 04 Göteborg, Tel. 031/14 40 28

Sonja Östergren

NÄSTA NUMMER HANDLAR OM

PENGAR

UTE I MITTEN AV MAJ

YIPEEE!

— ett helt Coco-album!

Äntligen finns Coco — vuxenserierna av Christina Alvnér — i en volym.

Rusa iväg till närmsta bokhandel och köp 64 sidor träffsäker vardagskomik.

Ca pris: 59 kronor. Seriealbumet ges ut av förlaget Svenska Vyer i Sveg.